

Cilt 8, Sayı 16, Aralık 2020

Makale Adı /Article Name

DENEYSEL EDEBİYAT YÖNÜYLE MÜSTAKİL
BİR ŞİİR RİSÂLESİ: CEMÂLÎ'NİN (BÂYEZİD)
ER-RİSÂLETÜ'L-'ACİBE Fİ'S-SANÂİYİ' VE'L-
BEDÂİYİ' ADLI ESERİ¹

A SELF-CONTAINED POETRY TREATISE
FROM AN EXPERIMENTAL LITERATURE
POINT OF VIEW: CEMÂLÎ'NİN (BÂYEZİD)
ER-RİSÂLETÜ'L-'ACİBE Fİ'S-SANÂİYİ' VE'L-
BEDÂİYİ'

Yazar

Özkan CİĞA

Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı bölümü, ozkanciga@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7081-4507

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 09.12.2020

Kabul Tarihi: 25.12.2020

Yayın Tarihi: 30.12.2020

Kaynak Gösterme

Ciğa, Ö. (2020). Deneysel Edebiyat Yönüyle Müstakil Bir Şiir Risâlesi: Cemâlî'nin
(Bâyezîd) Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâiyî' Ve'l-Bedâiyî' Adlı Eseri. *Siirt Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), s. 431-480

¹ Eserden şahsımı haberdar edip bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan Sayın Prof. Dr. Ersen Ersoy hocama teşekkürlerimi sunarım.

Özkan Cığa- Deneysel Edebiyat Yönüyle Müstakil Bir Şiir Risâlesi:
Cemâlî'nin (Bâyezîd) Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi' Adlı Eseri

Öz

Çeşitli ulusların edebiyat tarihleri incelendiğinde her dönemin kendine özgü bir sanat veya söylem kaygısının olduğu görülür. Bu kaygıyı bir vazife bilinciyle üstlenen dönemin edipleri kendi sanatlarını icra etme sürecinde farklı teknikleri kullanarak eserlerini oluşturma gayreti içerisinde bulunurlar. Yeniliğe açık bir şekilde eserlerinde yeni mazmûn, mefhum veya imge peşinde koşar; müdekkik bir araştırmacının titizliğiyle kelimeler veya harfler üzerinde birtakım denemeler yapar ve sürekli en iyisini kaleme alma çabasında olurlar.

Bu çaba içerisinde bulunan ediplerden biri de Cemâlî'dir. Asıl adı Bâyezîd olan Cemâlî, XV. yüzyıl divân şairlerindedir. Araştırmacılar tarafından Cemâlî'nin eserleri üzerine yapılan incelemelerde, onun iyi bir nazım tekniğine sahip olduğu, şiirlerinde farklı teknikleri kullandığı bilgisi paylaşılar. Şiirlerinde muhtelif edebî sanat kullanmasının yanı sıra harfler ve kelimelerle çeşitli söz oyunları yapan Cemâlî, üstün şairlik yeteneğine karşın yaşadığı dönemde büyük bir üne kavuşmamıştır.

Divân şiirinde, hünere veya görselliğe bağlı olarak sanat yönü yüksek olan eserler için araştırmacılar, son dönemde modern edebiyatta kullanılan “deneysel edebiyat” veya “görsel edebiyat” terimlerini kullanmaktadır. Bu bağlamda, Cemâlî'nin birbirinden değerli eserleri arasında yer alan, günümüze kadar sadece adından ve içeriğinden bahsedilen “Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi'” adlı eserin müstakil bir “deneysel şiir” risâlesi olma hüviyetini taşıdığını söyleyebiliriz. İlkın Fuad Köprülü'nün, sonraları Faruk Kadri Timurtaş'ın haber verdiği bu eserin hünere dayalı ilginç ve çeşitli sanatlarla işlendiği görülür. Burada Türkçe beyitler altına yazılan ibarelerle Farsça veya Arapça beyitlerin oluşturulduğu bilgisi yer alır. Eserde ayrıca müellifin ifadesine göre tedvir sanatıyla yazılan, çeşitli vezinlerle toplam 98 farklı şekilde ve Türkçe yazılmasına karşın herhangi bir harf eklemeye veya çıkarma yapmadan Arapça okunabilen çeşitli sanatlarla yoğrulmuş bir manzume mevcuttur. Şair, bu manzumenin devamında bahsettiği okunmuş tarzlarını detaylı bir şekilde açıklar.

Eserde, yer alan bilgiye göre söz konusu risale, dönemin hükümdarı olan Fatih Sultan Mehmed'e bir du'â /medhiye niteliğinde kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY10534 yer numaralı nüshadan hareketle söz konusu eser etraflıca incelenmiştir. Ayrıca asıl metin transkripsiyon harflerine aktararak metnin tıpkıbasımı sona eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divân Şiiri, XV. yüzyıl, Cemâlî, Deneysel Edebiyat.

Abstract

When the literary histories of various nations are examined, it is seen that each era has a unique art and discourse concern. Writers of the period who undertake this concern with a sense of duty are in an effort to create their works by using various technicals. They go after new proposition, conception or imagery in their works with renovative; they try out on words or letters with the meticulousness of a professional researcher and they consistently grind out the best. Cemâlî is one of the poets who tries to find new narrative technique. Cemâlî, whose real name is Bâyezîd, is one of the poets lived fifteenth century. In the examinations made by the researchers on the works of Cemâlî, it is propounded that he uses various technicals in his poems and he has a good poetry technical. Cemâlî, who falls back on various equivocates besides using diverse literary arts, has not achieved a great reputation despite his superior poetry during his lifetime.

We can say that Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi, which it is written by Cemâlî, is seem an experimental poetry treatise. In this work, which firstly Fuad Köprülü then Kadri Timurtaş mention it, it is seen that there are a lot of literary arts and it is composed Arabic and Persian inscription under Turkish couplets. Also, according to the statement of the author there is a poems that it is read in ninety-eight different ways and although it is written in Turkish but it read Arabic without adding or removing any letters in this work. The poet particularly explains pronunciation formats which he mentioned them in the continuation of the poem. This work was presented Fatih Sultan Mehmed (Mehmed II). In this study, Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi is investigated with reference to NEKTY10534 place number manuscripts in Istanbul University Rare Books Library. Also, facsimile of the text added to the end by transferring the original text to transcription letters.

Key Words: Divan Poetry, XV. century, Cemâlî, Experimental Literature.

“Şehâ egerçi Cemâlî fakîr-i kemterdür
Velik silk-i cevâhirdür itdügi kelimât”

Giriş

Şairler tarafından asırlardır ilim, sanat ve hikmetle yoğrulan dîvân şiiri, günümüz araştırmacılar için cevheri kelime olan ve sonu gelmeyen hayretler silsilesinden oluşan bir hazineye dönüşmüştür. Süreç içerisinde müdekkik araştırmacılar tarafından dîvân şiiri; sanat, estetik, hüner, mazmun, mana, görsellik, tarih, sosyal hayat ve daha nice yönleriyle incelenmiş ve bu hazineye vakıf olma gayreti içerisinde bulunulmuştur.

Dîvân şiirinin hüner gerektiren ve sanatsal yönü ağır basan şiirlerinin anlaşılmasına yardımcı olan araştırmacılar, bu bağlamda birbirinden değerli çalışmalara imza atarlar. Bu minvalde “DeneySEL Edebiyat Yönüyle Divan Şiiri” başlıklı eseriyle kapsamlı bir çalışma gerçekleştiren Dursun Ali Tökel, modern edebiyata özgü bir terimi dîvân şiirinin zenginliği ortaya çıkarma adına kullanır (2010:13-25). Tökel, günümüzde henüz adı daha yeni duyulan “deneySEL edebiyat”a dair örneklerin asırlar öncesinden dîvân şairleri tarafından kullanıldığına dikkat çeker. Titiz bir çalışmanın neticesi olan bu eserde Tökel, modern edebiyattaki adlandırmalar ile dîvân şiirindeki uygulamalar ve adlandırmaları toplam on beş ana başlık altında inceler (2010). Burada modern edebiyat terimleri olarak kullanılan lipogram, palindrom, tautogram, pangram, anagram ile dîvân şiirinde kullanılan lâfızla ilgili edebî sanatların ortak yönleri ve işlevleri üzerinde durur (2010). Bu bağlamda, dîvân edebiyatında şeklin ön plana çıktığı şiirler de vardır. Bu şiirler, önceleri tevşih/müveşşah şeklinde adlandırılırken sonraları modern edebiyatta bu tarz şiirler somut, figüratif veya görsel olarak adlandırılır (Özgül, 2005; Karabey, 2007; Şenödeyici 2008; 2009a; 2009; 2012). Özer Şenödeyici, “Osmanlı'nın Görsel Şiirleri” ne dair makaleleri ve akabinde bu hususta yayımlanmış olduğu kapsamlı kitabı, dîvân şiirinin biçim ve görsellik açısından detaylı bir şekilde incelenmesine imkân sağlar (2008; 2009a; 2009; 2012). Biçim ve hüner açısından şiirlerde yer alan bu sanatsal uygulamalar zaman içerisinde şairin belirleyici üslubu haline dönüşebilir. Bu bağlamda Mustafa Uğurlu Arslan'ın, yakın dönemde çalışmış olduğu “Klasik Türk Edebiyatı'nda Şahin Giray Üslubu” başlıklı makalesi dikkate değer bir çalışmadır (2019:1-14). Bilindiği üzere Şahin Giray, görsel şiirin içerisinde değerlendirilebilecek müdevver gazeli (Çavuşoğlu, 2010:42), sonraları iştihar olmuş ve bir üslup olarak benimsenmiştir (Arslan: 2019:1-14).

Bu çalışmalara istinaden, inceleyeceğimiz eserin de “deneySEL edebiyat” yönünden zengin bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. XV. yüzyıl Dîvân şairi olarak tanınan Cemâlî'nin “Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi'” adlı eserinde şair, alışılmış sanatların dışında yeni sanat denemelerinde bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin Batı'daki OuLiPo'cuların yöntem ve yapıtlarının maddeler halinde sıralandığı bir çalışmada yer alan “*Kaynak metnin tüm kelimeleri kullanılarak yeni bir metin kurulur, anlam başkalaşır.*” (Şentürk, 2003:61) ifadesi bağlamında Dursun Ali Tökel'in isimlendirdiği “Metin Üreten Metin” (2010:317-322) ile Turgut Koçoğlu'nun bir çalışmasında “gazel ender gazel” (2016:336-342) olarak isimlendirdiği bir metinden yeni bir metin ortaya koyma deneyselliğine söz konusu eserde şahit oluruz.

Cemâlî, Fatih Sultan Mehmed'e medhiye tarzında yazdığı Türkçe kasideden bazen iki bazen dört beyitlik yeni manzumeler oluşturur. Kasidenin daha ilginç olan yönü ise Türkçe beyitlerden Farsça, Farsça beyitlerden Arapça beyitler çıkarır ve bu çıkarımların sonunda dokuz beyitlik Farsça bir kasidenin oluştuğunu şair, dile getirir. Aynı şekilde, modern edebiyatta lipogram, palindrom, tautogram, pangram ve anagram örneklerini ve daha fazlasını Cemâlî'nin eserinde görmek mümkündür. Şair, “menkût/mu'cem, gayr-ı menkût/bî-nukat, muvassal, lebdeğmez, kalb, cinâs-ı kalb, tecnîs, iştikak, bî-elif beyit, Arap alfabesinin tamamını kullanarak yazdığı beyit, okunduğunda dilin hareket etmediği beyit, tedvir” gibi daha pek çok sanatı şiirlerine uygular. Bu durum kökleri mâzîde kendisi âtîde olan dîvân şiirinin ne derece zengin bir kültür hazinesine sahip olduğunun en somut göstergesidir.

Bu çalışmada, yukarıda anlatılagelen sanatla yoğrulmuş değerli eser incelenecek ve ardından eserin transkripsiyon metni ile tıpkıbasımına yer verilecektir. Eser, transkripsiyon harflerine aktarılırken, metnin yazım ve imlâ hususlarına riayet edildi. Eserin yazıldığı dönemdeki dil özellikleri korundu.

1. Cemâlî (Bâyezîd) Hayatı ve Eserleri

XV. yüzyıl Dîvân şairi olarak tanınan Cemâlî'nin; hayatı, doğum yeri ve tarihi hakkında tezkireler ile çeşitli biyografî kaynakları ve edebiyat tarihlerinde çelişkili bilgilere yer verilir. Buna göre Anadolu'nun ilk tezkiresi olan Sehî Bey'in tezkiresinde “*Karamanî'dür. Hoş-tab' hâssa ma'niye mâlik kimesnedür. Gazeliyyâtı pâk ve kendüsi hûb-idrâk.*” (İpekten vd. 2017:148) şeklindeki açıklamaya göre Cemâlî, Karamanlı'dır. Aynı bilgiyi, Gelibolulu Mustafa Âlî'nin tezkiresinde (İsen, 2017:37), Fâizî'nin “Zübdetü'l-Eş'âr”ında (Kayabaşı, 1997:215) Mehmed Süreyyâ'nın “Sicill-i Osmânî”sinde (Akbayar, 1996:392-393) ve Bursalı Mehmed Tahir'in “Osmanlı Müellifleri”nde (Yavuz, vd. 1972:66-67) görmekteyiz. Riyâzî'nin tezkiresinde (Açıkgöz, 2017:105) ve Sadettin Nüzhet Ergun'un “Türk Şairleri” (Ergun, 1936:979-982) adlı eserinde şairin Bursalı olduğu bilgisi yer alır. Latîfî ise tezkirede her iki görüşü dile getirerek Cemâlî hakkında “*Karamânî yâhûd Burûsevîdür. Vatan-ı aslisinde ihtilâf idüp târik-ı dürûğ u hulâfdan i'râz u insırâf iderler. Selâtin-i Osmâniyândan Sultân Mehmed Hân Gâzî devrinde gelmişdür. Sultân Bâyezîd devrinin âhırlarında fevt olmuşdur.*”*Sultan Mehmed devrinde gelmişdür, Sultân Bâyezîd devrinin sonlarında fevt olmuşdur.*” (Canım, 2018:177-178) şeklinde açıklamada bulunur.

Şairin doğum yeri ve tarihine dair tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda yer alan farklı görüşlerin varlığı, Cemâlî'nin eserleri üzerine çalışan araştırmacılar tarafından merak konusu olur. Bu konuda detaylı çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar, birbirini tekâmül eden bilgilere ulaşır (Timurtaş, 1951:189-213; Levend, 1953:503; Timurtaş, 1980). Tezkirelerde ve çeşitli edebiyat tarihlerinde yapılan yanlışlıkları fark eden Faruk Kadri Timurtaş “Fâtih Devri Şairlerinden Cemâlî ve Eserleri” (Timurtaş, 1951:189-213) ve “Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrin (İnceleme-Metin)” (Timurtaş, 1980) başlıklı eserleriyle yapılan hataların önüne geçmeye çalışır. Ancak burada da bazı eksikliklerin mevcudiyeti sonraki araştırmacıların da dikkatini çeker ve bu konu hakkında birtakım çalışmalar gerçekleştirirler. Bu çalışmalara göre Cemâlî'nin büyük bir ihtimalle Karamanda doğduğu ve daha sonra Kütahya, Bursa ile İstanbul'da yaşadığı sonucuna ulaşılır (Akyüz, 1954:856-857; Erimer, 1974:265-281; Derdiyok, 1988; 1994:434-437; 1998; 1998a; 1999; Horata, 1990; 1991:51-82; 1993:281-306; 2000:121-135;

2002:429-432; 2013; Kut: 1993; Yıldız, 1992;1996). Aşağıda Cemâlî'nin hayatına dair vereceğimiz muhtasar bilgiler söz konusu çalışmalardan faydalanarak hazırlanmıştır.

Cemâlî, Şeyhî'nin "Hüsrev ü Şîrîn" adlı eserine yazmış olduğu zeylin başlığında yer alan ibareye göre adı Bâyezîd'dir. Babasının adı Mustafa, dedesinin adı ise Şeyh Ahmed-i Tercemâni'l-Akşehrî'dir. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Cemâlî'nin 813-15/1410-12 (Horata: 2013) yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Şeyhî'nin kız kardeşinin oğlu olarak dünyaya gelen Cemâlî'nin tahsilini Kütahya'da tamamlamış olabileceği üzerinde durulur. Yine aynı kaynaklarda Cemâlî'nin Bursa'da uzun bir süre yaşadığı ve daha sonra İstanbul'a yerleştiği bilgisi yer alır. Cemâlî, II. Murad'ın veziri olan Çandarlı Halîl Paşa'nın ve ardından II. Murad'ın hizmetinde bulunur. Şair, "Hümâ vü Hümâyûn" adlı eseri II. Murad'a sunar ayrıca bu eserde II. Murad hakkında üç medhiye kaleme alır (Horata, 1990). Sonraları Fatih Sultan Mehmed'e medhiyeler yazar ve İstanbul'un fethi üzerine tarih düşürür (Derdiyok, 1988). Cemâlî'nin ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Ancak kaynaklardaki bilgilere göre Cemâlî'nin Bâyezîd Devri'nin sonlarına doğru vefat ettiği tahmin edilmektedir. Mezarı ise İstanbul Edirnekapı dışında Emîr Buhârî Tekkesi yakınındadır (Yavuz, vd. 1972:66-67) .

Cemâlî'nin eserlerinden ve çeşitli biyografik kaynaklardan hareketle kendisinin iyi bir tahsil gördüğü, Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği söylenebilir. Her üç dilde şiirler yazan Cemâlî, incelediğimiz eserde olduğu gibi diğer eserlerinde de ustaca söz oyunları yapan ve dilin tüm olanaklarından faydalanan iyi bir şairdir. Ancak yaşadığı dönemde kendi çağdaşı olan Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necâtî kadar meşhur olamamıştır. Cemâlî'nin kaynaklarda adı geçen eserleri ise şöyledir:

a. Zeyl-i Hüsrev ü Şîrîn: Cemâlî'nin genç yaşta Bâyezîd adı ile kaleme aldığı eserdir. Şairin ilk eseri olarak bilinmektedir. Cemâlî, Hüsrev ü Şîrîn için toplam 109 beyitlik iki zeyil yazmıştır.

b. Hümâ vü Hümâyûn (Gülşen-i Uşşâk): Bu eser, Arap Hanı Menûşeng'in oğlu Hümâ ile Çin Fağfuru'nun kızı Hümâyûn arasındaki aşkı anlatır. Eser, 1446 yılında II. Murad'a sunulur. 4593 beyitten oluşmaktadır (Horata, 1990).

c. Er-Risâletü'l-'Acîbe Fi's-Sanâyi' ve'l-Bedâyi': Şairin bu eseri üzerinde çalışmanın ileri aşamasında detaylı bir şekilde durulacağı için burada yalnız ismini vermekle yetineceğiz.

d. Diğer Risale: Şairin, Miftâhü'l-Ferec'de ismi geçen ancak henüz bulunamamış eseridir. Bu eser, Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazılmış kelimelerin değiştirilmesiyle övgü ve yergi anlamlarına gelebilen bir risaledir.

e. Miftâhu'l-Ferec: 1456 yılında tamamlanarak Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuştur. Dinî-tasavvufî hikâyelerden oluşan didaktik bir mesnevidir. 4954 beyitten oluşmaktadır (Yıldız, 1992; 1996; Derdiyok, 1998a).

f. Dîvân: Eser, 12 kaside, 4 kıt'a-i kebîre, 6 nazm, 52 gazel, 2 müstezet, 8 kıta, 7 beyitten oluşmaktadır. Dîvân'da ayrıca Fatih Sultan Mehmed'e medhiye, İstanbul fethine dair tarih ve bir muamma yer alır. Dîvân, ilk kez Kayahan Erimer tarafından tanıtılır. Daha sonra İbrahim Çetin Derdiyok tarafından Dîvân üzerine çalışmalar gerçekleştirilir (Erimer, 1974:265-281; Derdiyok, 1988).

g. Der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ve Zarûret ü Mülâzemet: Cemâlî'nin Dîvânı'nın sonunda yer alan bu eser 73 beyitlik küçük bir mesneviden oluşmaktadır. Eserde şair, Fatih Sultan Mehmed ile birlikte çıktığı Arnavutluk seferi ve orada karşılaştığı meşakkatini anlatır (Erimer, 1974:271).

2. Er-Risâletü'l-'Acîbe Fî's-Sanâyi' Ve'l-Bedâyi'

Cemâlî, bu eserin varlığını *Miftahü'l-Ferec* mukaddimesinde zikreder (Yıldız, 1992; 1996:271-292; Derdiyok, 1998a). Ancak günümüz bilim dünyasına eserin nüsha bilgisinden ve içeriğinden haberdar eden önce Fuad Köprülü, sonraları ise Faruk Kadri Timurtaş'tır. Bu iki değerli hocamızın yanı sıra Cemâlî'nin eserleri üzerine değerli çalışmalar gerçekleştiren İbrahim Çetin Derdiyok (1988; 1994:434-437; 1998; 1998a; 1999) ve Osman Horata (1990; 1991:51-82; 1993:281-306; 2000:121-135; 2002:429-432; 2013; 2018:257-259) hocalarımızın tetkikleriyle eserin nüsha ve içerik yönünden ayrı ayrı bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler daha sonra Cemâlî'nin eserleri üzerine çalışma yapacak araştırmacılar için önemli bir kaynak olmuştur. Biz de ilk aşamada bu iki hocamızın açıklamalarından da istifade ederek eseri bizzat inceleyen Faruk Kadri Timurtaş'ın söz konusu esere dair görüşlerine yer veriyoruz.

Faruk Kadri Timurtaş, “Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn (İnceleme-Metin)” (Timurtaş, 1980:169) adlı çalışmasında eserin *Miftahü'l-Ferec* mukaddimesinde bahsedildiği, bu eserin bir nüshasının Cambridge Kütüphanesi İslam Yazmaları arasında olduğunu, eserden ilk defa bahseden kişinin Fuad Köprülü olduğunu söylemiştir. Ancak kütüphane kayıtlarında “fakîr” kelimesinin “fakîh” şeklinde okunmasından ötürü Köprülü, eserin sahibini tam olarak tespit edemediğini ifade etmiştir. Timurtaş, 1965’de İngiltere ziyareti sırasında Cambridge Kütüphanesi İslam Yazmaları LI.3-28 numarada kayıtlı bu yazma eseri incelediğini, eserin 18 varaktan oluşup “*Risâle-i Âcîbe*” adını taşıdığını haber vermiştir. Eseri detaylı bir şekilde tetkik eden Timurtaş, müellifin isminin varak 2a’da “*Te’lîfu’l-Cemâlî el-fakîr*” şeklinde geçtiğini, eserin önsözünde ise “*er-Risâletü'l-'Acîbe fî Du’â-i Hazret-i Mehmed b. Murâd Hân*” yer almasından mütevellit eserin Fatih Sultan Mehmed’e ithaf edildiğini söylemiştir. Timurtaş, daha sonra eserin bir beyit veya ibâreden harfler alınıp yeni beyit ve ibâreler meydana getirilmek suretiyle oluşturulduğu, yazılış şekline son derece dikkat edilmesi gerektiğini ifade ederek müellifin eserle ilgili izahına yer vermiştir. Timurtaş’tan alıntılanan müellifin eserle ilgili izahı şöyledir:

“*Rahmet ol ehl-i insâf müselmân kâtibe ki, her hitâb-i âftâbt-tâbi ve bu hitâb-i müstetâb-bâbi, ki her beyti ma'mûr ve her sa'yi meşkûrdur, ki Kasîde-i Âcîbe ve asîde-i ğarîbedür ve sanayi'-i bedî'iyye ile mübeyyen ve bedâyi'-i tabî'iyye ile müzeyyendür ve selâseti elfâz ile mergûb ve nefâset-i ma'ânî ile mahbûbtur, kitâb eylemek istese; bu nüsha-i şerîfeye nazar eyleye. İmlâdan ibârâtta ve i'râbdan her ne görürse bi-'aynihi öylece yazsa. Hiçbir mahalde tebdîl ve tağyîr kılmaya ki râst ve dürüst ola; tâ sonra görölüp hatâsını islâh eylemekde zahmet çekmeye ve kendüye nefrin olunup cehâlete nisbet etmeyeler ve islâh olunmayacak olursa, tasnif eyleyen zarîfun te'lîfinde tağyîr bulunup emekleri zâyi olur. Ve eger bu zikrolunan mücibce 'amel eylemek elinden gelmezse lütf eyleyüb yazmaya mukayyed olmaya (vr.2^a).”*

Timurtaş, müellife ait bu izahıktan sonra “... iki beyitten muayyen harfler alınıp yeni bir beyit yapılan, baştan sona kadar hem sanatları hem vezin bahislerini

bildiren, Türkçe ibâreden Farsça, Farsça'sından Arapça sözler çıkan, harika sanatlarla dolu kasîde olması kuvvetle muhtemeldir” yorumunu yapar.

Şair, *Miftahü'l-Ferec*'de ise kendi eseri hakkında şu ifadelere yer verir:

*“Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
Bir risâle eylemişdüm hem yine
Kim kemâline öküştür beyyine*

*Bahrınıñ dürri şanâyi' den semîn
Beytinüñ şadri 'avârızdan emîn*

*Her iki beytinden alınıp hurûf
Hâşılı bir beyt olurdu bî-vuķûf*

*Kim olurdu anda bir şan'at 'acîb
Vezni bir dürlüyidi hem î lebîb*

*K'evvelinden âhîrine bî-ķuşûr
Hem şanâyi' bildürürdi hem buķûr*

*Lafz-ı türkîden çıkardı fârisî
Şöyle kim beytinde beytün yarusı*

*Fârisîsinden 'arab dilince hem
Beyte bir mısrâ'ıdı bî-bîş ü kem*

*Anca şan'atlar ki anda varıdı
Kenz-i güftâr içre gey muķtârıdı*

*Gerçi añılır resâyi'l ismile
Lîk türkî yog idi bu resmile*

Ger beyân olınsa evşâfi tamâm

Söz uzanır muķtaşar olmaz kelâm (V.19b. 485-494. Beyitler).” (Yıldız, 1992; 1996:271-292)

Yukarıdaki açıklamalara istinaden, çalışma konusu olarak incelediğimiz bu risâleyi, sonraki kuşaklar için muhtelif sanatları, vezinleri görme, deneme ve geliştirme noktasında öğreticiliği olan bir eser olarak düşünebiliriz. Eser, bu yönüyle âdeta bir şiir atölyesinden çıkmış izlemine uyandırır.

Çalışmanın ilerleyen aşamasında detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz bu eserin nüshasına İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde ulaştık. Muhtemelen eserin künyesinde müellif isminin yazmamasından kaynaklı bu nüsha, günümüze kadar araştırmacıların dikkatinden kaçmıştır.

Faruk Kadri Timurtaş'ın, eserin Cambridge Kütüphanesi İslam Yazmaları nüshası ile ilgili izahlarına bakıldığında elimizdeki nüshanın farklı olduğu görülür. Toplam 18 varaktan oluşan eserin son sayfası boş olup sadece kütüphane kayıt numarası mevcuttur. Cemâlî'nin eserde 13b'den itibaren bahsettiği müsel sel hatla yazmış olduğu ve muhtelif vezin ve şekille okunan manzume hariç eser, toplam 153

beyitten oluşmaktadır. Fatih Sultan Mehmed'e dua ve medih mahiyetinde yazılan ana kasidenin beyit sayısı 111'dir. Bu beyitlerden harf ve kelime çıkarmak suretiyle oluşturulan yeni beyitlerin sayısı ise 42'dir. Ortaya çıkan bu beyitler arasında ise 9 beyitten oluşan Farsça kaside, 2 Farsça beyit, 2 Arapça beyit ve ayrıca Farsça ve Arapçadan oluşan 2 mülemma beyit mevcuttur.

2.1. Nüsha Tavsifi

Başlık: *Risale-i Acibe fî Medhi Fatih Sultan Mehmed Han*

Dil: *Turkish, Ottoman*

Dil Kodu: *ota*

Yerel Yer Numarası: *NEKTY10534*

Yayın Bilgileri: *[y.y. : y.y.], h.1270.*

Fiziksel Tanımlama: *17 v. ; 210X159 mm.*

Genel Not: *Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. Sayfadaki satır sayısı: 11*

Konu Başlığı: *Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı Padişahı, 1432 – 1481.²*

Baş: *“Elhamduli'llāhi'l-bedī'i'l-Ilezi şerrefe kulūbenā bi-şerefi'l-İslāmi ve'l-īmāni ve nevvere 'uyūnenā bi-nūri'l-ma'rifeti ve'l-ilmî ve'l-irfāni el'Ilezi”*

Son: *“Niçe ki hāşıl ide cāna şevk ü şavm u şalāt
Niçe ki vāşıl ola rûh-ı Aḥmed'e şalavāt*

*Kemāl-ı luḫf ile ol Kerîm ü 'Azze ve Cell
Vire sa'âdet ü baḫt ile 'ömürüne berekāt”*

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde yer alan kayda göre bu nüshanın yazarı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak incelediğimiz metinde 2a numaralı varakta “**Cemâlî İbrahîm bin Mustafâ**” şeklinde ve 17a numaralı varakta mahlas beyit olarak düşündüğümüz “Şehâ egerçi **Cemâlî** fakîr-i kemterdür/Velîk silk-i cevâhirdür itdüğü kelimât” “Cemâlî” ismiyle karşılaşmaktayız. Nesih hatla yazılan ve büyük oranda harekeli olan eserin 1b'deki satır sayısı 8 olup 2a, 2b, 3a ve 3b numaralı varakta satır sayısı 11'dir. Diğer sayfalarda ise manzum parçaların varlığı ve kimi yerlerde mensur metnin olması nedeniyle satır numaraları farklılık göstermektedir. Eser, kırmızı cedvel içine alınmış vaziyette mensur ve manzum parçalardan oluşmaktadır. 1b, 2a, 2b ve 3a numaralı varaklar mensur olup dili Arapçadır. Şair, eseri kaleme alma amacına binaen bazen manzum parçalardaki sanatları, kelime oyunlarını okura bildirmek için mensur ifadelerle başvurmuştur. Ayrıca aynı manzumeden harf veya kelime çıkararak 16a, 16b ve 17a'da müdevver diye adlandırabileceğimiz toplam beş daire içine birer beyit yazmıştır. Eser 17b'de tamamlanmış olup son sayfa boştur.

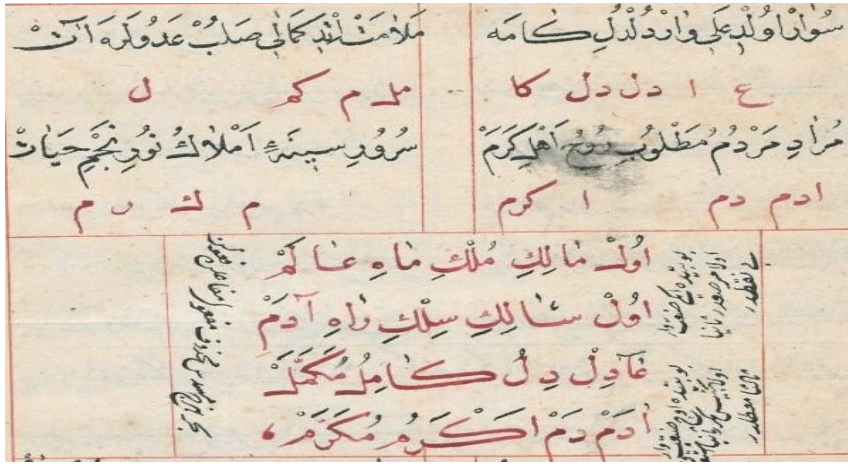
2.2. Eserin Yazılış Amacı ve Eserde Uygulanan Yöntemler

Eserin giriş kısmında yer alan Arapça mensur metinde şair, Allah'a büyük bir minnettarlıkla Allah'ın yüceliğini, ilim ve belagatin ehemmiyetini, şairlik

² Bu bilgi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü Kataloğu internet sayfasından alınmıştır. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=acibe&rw=12&sd=true Erişim Tarihi: 01.11.2020.

kudretini, kaleme almış olduğu eserin mahiyetini anlatmaktadır. Bu bölümde ayet ve hadislerden de deliller sunarak ilme, belagate, şiir ve şairin değerine atıflarda bulunmaktadır. Aynı metinde İstanbul fatihi Fatih Sultan Mehmed'in kazanmış olduğu zaferleri överek onun kahramanlığını, yüceliğini dile getirir. Arapça metinden sonra Cemâlî, 3b numaralı varakta manzumeye başlamadan önce risâlenin Fatih Sultan Mehmed'e dua mahiyetinde yazıldığını beyan eder. Metin şöyle: “*Er-Risâletü'l-'Acîbe fî-du'â'i Hazreti Sultânü'l-a'zam ve'l-Hâkânü'l-mu'azzam es-sultân ibnü's-sultân Sultân Muhammed bin Murâd Hân bin Muhammed Hân e'azza'llâhu enşârahu.*”

Bu başlıktan sonra Cemâlî kaside nazım şeklinde bir manzume kaleme alır. Ancak manzumenin ilk 15 beytinden sonra “*Bundan aşağı gelen ebyât bu şan'atladur ki her iki beytden hurûf ve kelimât alınup bir beyt hâşıl olur. Her beyt bir dürlü veznle ve bir niçe dürlü şan'atla tilâvet olunur.*” şeklinde bir açıklamaya yer verir. Açıklamadan da anlaşıldığı üzere şair, Fatih Sultan Mehmed için yazmış olduğu kasideyi olabildiğince sanatlı ve çeşitli söz oyunları ile süsleme gayesindedir. Kasidenin devamı niteliğinde olan beyitlerin altına kırmızı mürekkeble kelime veya harfler yazarak bunlardan çeşitli sanatlar içeren kasideden ayrı bir şekilde ve farklı bir vezinle bir beyit bazen iki beyit olacak tarzda manzumeler oluşturur:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 4b)

Şair, bu manzumelerin yan tarafına kimi zaman beyitte kullandığı sanatları, vezinleri yazar ve uyguladığı söz oyunlarından bahseder. Eserin ilerleyen varaklarında şair, farklı tekniklerden faydalanarak kelime veya harflerden hasıl olan beytin muamma şeklinde düzenlendiğini veya düşürülen bir tarih beytinin olduğunu okura haber verir: “*Mu'ammâ-yı be-nâm-ı Hazreti Sultân Muhammed Hân halledet saltanatehu /Fî-tarih fethi'l-çal'ati'l-Koşantiniyyeti şeyyed'allâhu Te'âlâ erkânehâ*” (8a-8b). Cemâlî, 10b numaralı varakta “*Bundan aşağı gelen on Türkî beytden beş Fârisî beyt hâşıl olur muşanna'âtan*” şeklinde bir açıklamaya yer verir. Burada sanat kaygısının yanında yazmış olduğu Türkçe beyitlerin alt kısmında yer alan kelime veya harflerden Farsça beyitler oluşturduğunu ifade etmektedir. 12a numaralı varakta ise şair, “*Bundan aşağı gelen sekiz Türkî beytden dört beyt çıkar Fârisî ve ol dört beyt Fârisiden iki beyt çıkar Arabî ve bu sekiz beytden çıkan dört beytle mezkûr on beytden çıkan beş beyt bir muşanna' Fârisî kaşîde olur*” şeklindeki

açıklamasına göre Türkçe beyitlerden Farsça beyitler, Farsça beyitlerden ise Arapça beyitlerin hasıl olduğunu söyler. Şair ayrıca önceki kısımda 10 Türkçe beyitten meydana gelen 5 Farsça beyit ile 8 Türkçe beyitten çıkan 4 Farsça beyitten toplam 9 beyitlik Farsça sanatlı bir kasidenin oluştuğunu ifade etmiştir. Cemâlî'nin şiire uyguladığı bu yöntem bize “Metin Üreten Metin” (2010:317-322) ile “gazel ender gazel” (2016:336-342) olarak isimlendirilen bir metinden yeni bir metin ortaya koyma deneyselliğini hatırlatır. Şairin bahsettiği kaside şöyledir:

*“Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün
Sa‘îd-aḥter ü ferruḥ-ruḥ u muzaffêr-fer
Ḥuceste-ṭâlî‘ ü ‘âdil-dil ü Sikender-der*

*Emîr-i kâmil ü efser-ser ü mü‘eyyed-yed
Saḥî ü muḥsin ü Dârây-rây ü Sencer-cer*

*Ḥuzâyegân-ı cihân k’âfitâb-ı devlet-i u
Resed zi-maşrıḳ-ı ‘izzet be-kişver-i ḥâver*

*Şeh-i yegâne vü âdem-dem tehemten-ten
Meh-i zamâne vü pîrüz-rüz u kişver*

*Meger ki cūd-ı vücūdeş şinîd der-gül-zâr
Ki gül be-dest-i fakîrân-dehed zi-ḥurde-i zer*

*Meyâmin-i taleb-i zevk-i meh-rüyeş şevk
Zi-medḥ-i yem-i keremhâ dehed be-dîde güher*

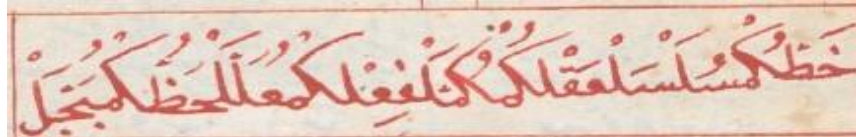
*Biyâ be-ḥulḳ-ı ḥasen şâh-bîn ki ehl-i kemâl
Müsellem-est nihâden be-yây-ı u ruḥ u ser*

*Zi-ḳad ki ân be-büred câme iftirâḳ-ı kefeş
Be-ḥâletî ki mükedder ne-mî-şevved ekşer*

*Nevâl-ı ‘îş ü vişâleş sürür-ı celb-i ḳulüb
Ḥişâl-ḥîz-i dileş-râ ne-kerde maḥrem-şer”*

(v.11a, v. 11b, v. 12a, v. 12b, v. 13a)

Cemâlî, 13b numaralı varakta ise müselsel hatla yazmış olduğu manzumenin 7 vezin, 13 şekil, 11 sanat ve 98 şekilde okunduğunu ifade ederek bu manzumede yer alan bütün sanatları tek tek izah eder:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 13b)

“Ḥaṭṭuñ müselsel ‘aḳluñ mükemmel fi‘lün mu‘allel ḥazzuñ mübeccel

Bu müselsel beyt bir beytdir ki **yedi** veznle **on üç** şekille **on bir şan'atla** ve **toğsan sekiz** vechle okunur **evvel şan'at tarşî'** **ikinci** terbi' **üçüncü** teselsül **dördüncü** tecnîs-i hağ **beşinci** bî-elif olmak **altıncı** tûlına bir veznle ve 'arzına bir veznle okunur **yedinci** Türkçe okunduğı şüretde hurûfî tağyîr olunmadan 'Arabca okunmak **sekizinci** âhirinden evveline okunmak **toğuzuncu** şan'at üçüncü şeklûñ şerhinde gelse gerek **onuncu** şan'at secî'dür **on birinci** şan'at tedvîrdür **meselâ** bir veznle ve sekiz vechle bu şekilde okunur ki dört vechle hâli üzerine ve dört vechle murabba' okunduğı hâlde ve bu şekl-i 'Arabî'de ki mezkûr ve meşûrdur bir niçe garîb ve 'acîb şan'atlarla okunuşlar dağı vardır ki be-gâyet hûb ve mergûbdur..." (v.13b)

Ayrıca söz konusu müselsel beytin herhangi bir harf ilavesine gerek kalmadan aynı zamanda Arapça okunabildiğini dile getirir. Şair, 14a, 14b, 15a ve 15b numaralı varaklarda müselsel manzumenin farklı okunuş tarzlarını tablo halinde sunduğı kelimeler vasıtasıyla uygulamalı olarak anlatır. Tedvir sanatına güzel bir örnek olan bu manzumenin ayrıca satranç kurallarına uygun vaziyette okunabildiğini de ifade eder:

حظك مسلسل	عقلك معتل	عقلك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	حظك معتل	عقلك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	حظك مسلسل	حظك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	عقلك معتل	حظك مسلسل	حظك معتل
عربجه اوقفن مشكل بودر			
حظك مسلسل	عقلك معتل	عقلك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	حظك معتل	عقلك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	حظك مسلسل	حظك معتل	عقلك معتل
عقلك معتل	عقلك معتل	حظك مسلسل	حظك معتل

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 14a)

Şair, son olarak 15b numaralı varakın sonundaki "Bundan aşağı gelen on beytten beş dâ'ire hâşıl olur ki mütelevvindir evzân-ı muhtelifeyle okunur" açıklamasına göre önceki beyitlerde uyguladığı şekilde manzumelerin altında kırmızı mürekkeble yazılı olan kelime veya harflerden oluşan beyitleri daire içinde göstermiştir. Bu şiir, günümüzde "figüratif şiir" veya "görsel şiir" olarak adlandırılır. 16a, 16b ve 17a'da şair, toplam beş daire içine birer beyit yazmıştır:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 14a)

2.3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

XV. yüzyılda kaleme alınan eser, yapı itibariyle Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine sahiptir. Metnin büyük oranda harekeli olması, dönemin dil özelliklerini göstermesi açısından önemlidir. Cemâlî, eserdeki şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamaları kullanmaktan çekinmez. Ancak şiirlerine bütünsel yaklaşıldığında, şiirlerinin dönemine göre sade bir tarzda yazıldığına şahit olunur. Eserin tamamı bir sanat kaygısıyla kaleme alındığı için kelimelerin ve hatta harflerin itinayla seçilip inci dizer gibi manzumeye yerleştirildiği görülmektedir.

Risâlenin giriş kısmında Arapça bir metin yer almakla birlikte manzumeler arasında Arapça ve Farsça beyitlere rastlamak mümkündür. Bu durum şairin her üç dile olan vukûfiyetini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca daha önce de ifade edildiği üzere Türkçe beyitlerden muayyen kelime ve harfler çıkarılarak Farsça beyitlerin oluşturulması, ortaya çıkan Farsça beyitlerden de aynı kuralla Arapça beyitlerin oluşturulması, kelimelere harf ilavesi olmadan aynı kelimelerin Türkçe ve Arapça olarak okunabilmesi şairin her üç dilde olan üstün meziyetlerini öne çıkaran önemli hususlardır. Bir başka husus ise şair, Türkçe olarak yazdığı beyitlerde Arapça ve Farsça ifadeleri vezne uygun bir şekilde kullanır.

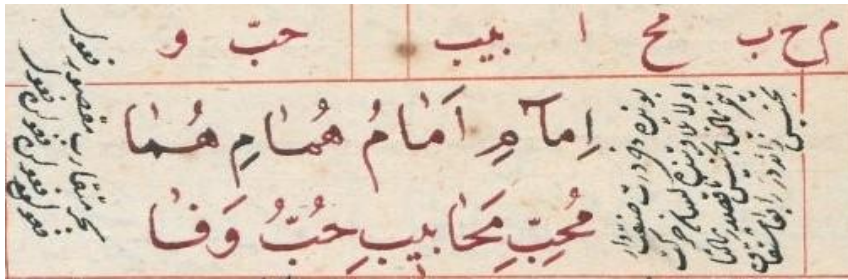
Eser, Fatih Sultan Mehmed için bir medhiye şeklinde kaleme alınması hasebiyle şair, sultanın yüceliğine yakışan bir üslup geliştirmiş ve yazdığı manzumelerin hemen her kelimesinde ayrı bir sanata kapı aralayan farklı tarzları kullanmaktan çekinmemiştir. Cemâlî, eserindeki şiirlerde ses tekrarları ve benzeşmelerinden faydalanarak günümüzde aliterasyon ve asonans olarak isimlendirilen şiirdeki ses zenginliğini öne çıkaran sanatlardan faydalanmıştır. Özellikle şiirlerinde kafiye ve redifler vasıtasıyla meydana getirdiği ses ahengi şiiri farklı bir atmosfere taşır. Bu şiirlerin sesli okunması durumunda ise mûsikîye özgü bir ritmin kulağa geldiği açık bir şekilde hissedilir. Metinden alıntılarımız örnek beyitlerde farklı sanatlar olmakla beraber koyu olarak gösterdiğimiz ses tekrarları şöyledir:

“Ol *mâlik-i mülk-i mâh-ı ‘âlem*
Ol *sâlik-i silk ü râh-ı âdem*” (v. 4b)

“*Dürr-i dâr-ı devâ vü dârâ der*
Devr ü dâd ü vidâd-ı vird-âver” (v. 6a)

*“Sa‘îd-aḥter ü ferruḥ-ruḥ u muzaffer-fer
Huḥeste-ṭālî‘ ü ‘ādîl-dîl ü Sikender-der”*(v. 11a)

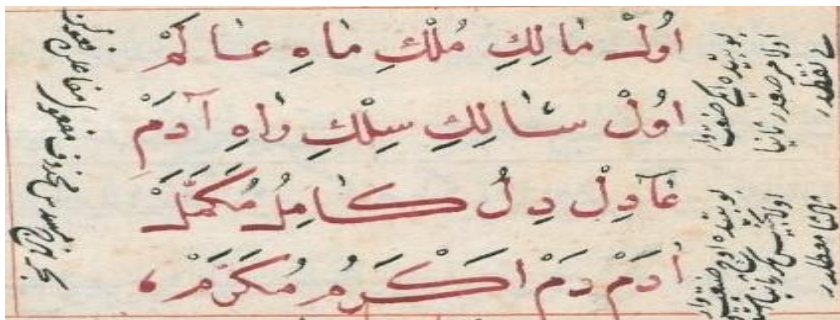
Cemâlî, eserde kimi zaman beytin yan tarafına kullandığı sanatlardan veya vezinlerden de söz eder. İştikâk, tecnîs, bî-nukat, bir harfi noktalı ve bir harfi noktasız, elif harfi olmadan yazılan beyit, Arap harflerinin tamamının kullanılmasıyla yazılan beyit, tensikü’s-sıfat, mablûb-ı küllî, mablûb-ı müstevi, mablûb-ı ba’z, müselsel ve daha fazlası şairin bahsettiği ve şiirinde uyguladığı sanatlar arasında görülmektedir. Eserdeki bu sanatlar, aynı zamanda modern edebiyattaki lipogram, palindrom, pangram ve anagramın karşılığı olarak düşünülebilir. Örneğin aşağıda görseli verilen beyitte yer alan sanatlar ve vezin şair tarafından yazılmıştır:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 7b)

*“İmām-ı emām u hümām-ı hümā
Muḥibb-i meḥābîb-i ḥubb u vefā⁴”*(v. 7b)

Şairin ifadesine göre bu beyitte dört sanatın olduğu görülür. Birincisi beytin tilâveti sırasında dil hareket etmez, ikincisi tecnîs-i nâkıs, üçüncüsü, tecnîs-i zâ'id ve dördüncüsü iştikâktır. Aşağıda görseli paylaşılan bir başka örnekte ise beyitlerin noktasız harflerle yazıldığı, beyitlerde tecnîs, iştikâk ve mu'attalın olduğu ifade edilmiştir:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 4b)

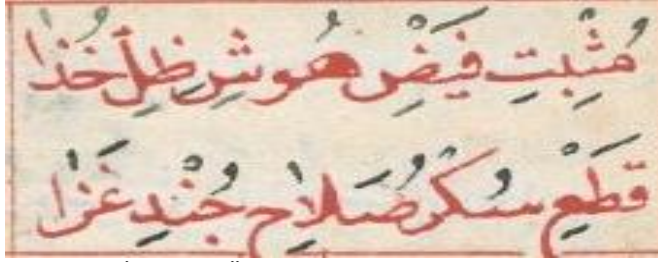
³ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bunda daḥî dört şan‘ at var. Evvelâ tilâvetinde lisân hareket itmez şâniyen tecnîs-i nâkışdır şâlişen tecnîs-i zâ’iddür râbi‘ en iştikâk.”

⁴ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Baḥr-ı müteḳârib-i maḳşûr fe‘ ülün - fe‘ ülün fe‘ ülün fe‘ ülün fe‘ ül.”

“Ol mâlik-i mülk-i mâh-ı ‘âlem⁵
Ol sâlik-i silk ü râh-ı âdem

‘Âdil-dil ü kâmil ü mükemmel⁶
Âdem dem-i ekrem ü mükerrrem⁷” (v. 4b)

Cemâlî'nin eseri incelendiğinde şiirlerinde diğer sanatlara oranla daha çok mecaz, teşbih, istiare, iştikâk ve tecnîsi kullandığı görülür. Bu alışılmış sanatların yanı sıra daha önce de bahsedildiği üzere eserin hemen hemen tamamına yayılan harf ve kelime oyunlarından oluşan birtakım sanat denemelerinde bulunduğu şahit olunur. Örneğin aşağıda yer alan beyitte şair, Arap harflerinin tamamını birer kez kullanmak suretiyle oluşturmuştur:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 9b)

“Müşbit-i feyz ü hūşî zıll-ı Hudâ
Kat'-ı sükr ü şalah-ı cünd-i ğazâ” (v. 9b)

Bu beyitle şair, vezin, sanat, mana ve lafızdaki üstün kabiliyetini bir kez daha kanıtlamıştır.

Şair, Fatih Sultan Mehmed'in methine dair yazmış olduğu bu sanatlı kasideyi döneminde başka şairler tarafından yazılan diğer kasidelerden farklı kılar. Cemâlî, görüldüğü üzere eserinde sadece bilinen sanatları değil de daha önce az denenmiş sanatları geliştirme veya hiç denenmemiş sanatları bulma peşinde ve daima üslubunu yenileme derdinde olan bir şairdir.

2.4. Eserde Kullanılan Vezinler

Eserinde çeşitli sanat ve söz oyunları yaparak Türkçe, Farsça ve Arapçayı büyük bir ustalıklarla kullanan Cemâlî'nin aruz vezninde de mahir olduğu görülür. Şair, bu üç dilin vermiş olduğu imkânlardan faydalanarak olabildiğince başarılı vezin tasarrufunda bulunmuştur. Eserin başından sonuna kadar büyük bir titizlikle seçtiği kelime ve harfler aruzun muhtelif kalıplarına girerek okuyanın ruhuna ve zihnine işlenmesine olanak vermiştir. Beyitlerde, özenle yerleştirilen harf tekrarlarına ve seçilen aruz vezninin ritmine bağlı olarak okura, şairin heyecanına ortak olma imkânı

⁵ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde iki şan'at var. Evvelâ muraşşa' dur şâniyen bi-nuqa'atdur.”

⁶ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde üç şan'at var. Evvelâ tecnîs-i mükerrer şâniyen iştikâk şâlişen mu'at'atdır.”

⁷ Her iki beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Baħr-ı hezec müseddes-i maħzûf mef' ulü mefâ' ilün fe' ülün”

sunulmuştur. Aşağıda verilen örnek beyit için kelime seçimi ve aruz vezni bağlamındaki ahenk dikkat çekicidir:

“*Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün*
Żayfi nazîf ceşş-i hafî feyz-i bî-gâzab
Żannî yakîn ü fenn-i nakî tîğ-i şeyb-i şeb” (v. 5b)

Cemâlî'nin şiirleri incelendiğinde onun sık sık imâle ve vasl kullandığı görülür. Bu durum hem Türkçeyi aruza uydurma gayretinde olduğu hem de yaptığı imâle ve vasıllar sayesinde manzumelerinin muayyen bir şekilde kulağa hitap ettiği söylenebilir:

“*Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül*
İmām-ı emām u hümām-ı hümā
Muhibb-i meḥābîb-i ḥubb u vefā” (v. 7b)

Şair, daha önce de ifade edildiği üzere bazen beyitlerin sağ veya sol tarafına ilgili beytin hangi vezinle yazıldığını not düşmüştür. Böylece şair, vezni bulma noktasında okura büyük bir kolaylık sağlamıştır. Aşağıda yer alan örnek bu tarzda yazılan bir beyittir:

Fotoğraf: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534 (v. 7a)

“*Mefā'ilün / Fe'ilätün / Mefā'ilün / Fe'ilätün*
Ḥabîb-i beste-i şefkat meḥîb-i menba'-ı heybet
Ṭabîb-i ḥaste-i miḥnet lebîb-i mecma'-ı şeybet” (v. 7a)

Eserde manzumeler için kullanılan vezinler ve bu vezinlerin kullanıldığı beyit sayıları aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Beyit Sayısı	Vezin
121	<i>Mefā'ilün / Fe'ilätün / Mefā'ilün / Fe'ilün</i>
1	<i>Mefā'ilün / Fe'ilätün / Mefā'ilün / Fe'ilätün</i>
1	<i>Mefā'ilün / Fe'ülün / Mefā'ilün / Fe'ülün</i>
1	<i>Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün</i>
1	<i>Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilün</i>
1	<i>Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fe'ilün</i>
3	<i>Fā'ilätün / Mefā'ilün / Fā'lün</i>
5	<i>Fe'ilätün / Mefā'ilün / Fe'ilün</i>

2	<i>Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül</i>
4	<i>Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün</i>
1	<i>Mef'ülü / Fā'ilātün / Mef'ülü / Fā'ilātün</i>
4	<i>Mef'ülü / Mefā'ilün / Fe'ülün</i>
1	<i>Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün</i>
1	<i>Müfte'ilün / Mefā'ilün / Müfte'ilün / Mefā'ilün</i>
1	<i>Müfte'ilātün / Müfte'ilātün</i>
2	<i>Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fā'ilün</i>

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Cemâlî, yaşadığı dönemde İran ve Türk şairleri arasında da yaygın bir şekilde kullanılan dâire-i müştebihedeki bahr-i müctes “*Mefā'ilün/Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fe'ilün*” veznini asıl kasidede uygulamıştır. Kasideden hasıl olan manzumeler için ise yukarıdaki tabloda geriye kalan vezinleri kullanmıştır.

Sonuç

XV. asrın şairlerinden biri olan Cemâlî, bu eserle henüz modern edebiyatta adı daha yeni duyulan “deneySEL edebiyat” a dair örnekler vermeye başlamış ve büyük oranda başarılı olmuştur. Cemâlî'nin, Fatih Sultan Mehmed için medhiye şeklinde kaleme aldığı bu eser, aslında kendi hünerini sergileme fırsatı bulduğu çok değerli bir sanat eserine dönüşmüştür. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY10534 yer numaralı nüshasından hareketle incelediğimiz bu eserde müselsel hatla yazılmış manzume hariç toplam 153 beyit vardır. 1b, 2a, 2b ve 3a numaralı varaklar mensur olup dili Arapçadır. Fatih Sultan Mehmed'e dua ve medih mahiyetinde yazılan ana kasidenin beyit sayısı 111'dir. Bu beyitlerden harf ve kelime çıkarmak suretiyle oluşturulan yeni beyitlerin sayısı ise 42'dir. Ortaya çıkan beyitler arasında 9 beyitten oluşan Farsça kaside, 2 Farsça beyit, 2 Arapça beyit ve ayrıca Farsça ve Arapçadan oluşan 2 mülemma beyit mevcuttur. Eserde ayrıca aynı manzumenin kelime ve harflerinin çıkarımıyla oluşan 16a, 16b ve 17a'da müdevver olarak adlandırabileceğimiz beş dâire içinde birer beyit vardır. Şair, bazen beyitlerin yan taraflarına ilgili beytin sanat ve veznine dair bilgiler paylaşır. Şair, “menkût/mu'cem, gayr-ı menkût/bî-nukat, muvassal, lebdeğmez, kalb, cinas-ı kalb, tecnîs, iştikak, bî-elif beyit, Arap alfabesinin tamamını kullanarak yazdığı beyit, okunduğunda dilin hareket etmediği beyit, tedvir” gibi daha pek çok sanatı şiirlerine uygular. Eserde ayrıca müselsel hatla ve tedvir sanatıyla yazdığı ve bir bölümü satranç kuralına göre seslendirilebilen manzume, şairin ifadesine göre 7 vezin, 13 şekil, 11 sanat ve 98 şekilde okunur. Ayrıca bu manzume Türkçe yazılmasına karşın herhangi bir harf ekleme veya çıkarma yapmadan Arapça şeklinde okunabilmektedir. Bu açıkladığımız hususlara binaen şair, kaleme aldığı eseri döneminde yazılan klasik kaside formatından bir adım öteye taşır.

Bu çalışmada, dîvân şiirinin sanat, estetik, hüner ve görsellik bağlamında nihayetsiz zenginliklerinden küçük bir örneği tanıtılmaya çalışıldı. Asırlar boyu süre gelen bir kültürün sanatla yoğrulmuş bu eserlerini gün yüzüne çıkardıkça aziz ceddimizle olan bağlarımız kuvvetlenecek ve gelecek nesillere büyük bir mirası devretmenin heyecanına ortak olunacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Namık (2017). *Riyazî Muhammed Efendi Tezkiretü's-şu'arâ*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.11.2020.
- Akbayar, Nuri vd. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî. C. II*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ile Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın Ortak Yayını.
- Akyüz, Hayri (1954). Onbeşinci Yüzyıl şairlerinden Cemâlî'nin Hümâ vü Hümayûn Adlı Eseri Hakkında Birkaç Söz. *Türk Folklor Araştırmaları III (54): 856-857*.
- Altuntaş, Halil vd. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Andrews, Walter G. (2000). *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, Mustafa Uğurlu (2018). *Diyârbekirli Kâmi ve Dîvânı*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Arslan, Mustafa Uğurlu (2019). Klasik Türk Edebiyatı'nda Şahin Giray Üslubu. *Edebî Eleştiri Dergisi c. 3/1, s. 1-14*. DOI: 10.31465/eder.534550.
- Canım, Rıdvan (2018). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsratü'n-Nuzamâ (Tenkitli Metin)*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.11.2020.
- Cemâlî Dîvânı*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1.
- Çavuşoğlu, Ali (2010). Kırım Hanı Şahin Giray (Ö.1787) ve “Gazel-i Müdevver”i. *Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi, C.II, s.8, Sonbahar*.
- Derdiyok, İ. Çetin (1988). *Cemâlî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derdiyok, İ. Çetin (1994). Fâtih Devri şairlerinden Cemâlî'nin Dîvânı'nda Yer Alan İki Tarih. *Türk Kültürü (375): 434-437*.
- Derdiyok, İ. Çetin (1998). *Cemâlî, Miiftâhü'l-Ferec (Tenkitli Metin)*. Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları.
- Derdiyok, İ. Çetin (1998a). Cemâlî ve Eserleriyle İlgili Çalışmalar. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahyalı Şairler Sempozyumu I (pp.204-211). Kütahya, Turkey.
- Derdiyok, İ. Çetin (1999). XV. Yüzyıl Şairlerinden Cemâlî'nin Dîvânı'nda Fâtih Sultân Mehmet ve İstanbul'un Fethi. XIII. Türk Tarih Kongresi (pp.62). Ankara, Turkey.
- Ergun, S. Nüzhet (1936). *Türk Şairleri. C. III*. İstanbul.
- Erimer, Kayahan (1974). Gün Işığına Çıkan Değerli Bir Eser. *Ankara: TDAY. Belleten. ss. 265-281*.
- Horata, Osman (1990). *Cemâlî, Hümâ vü Hümayûn (Gülşen-i Uşşâk)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Horata, Osman (1991). XV. Yüzyıl Şairlerinden Cemâlî'nin Hayatı ve Eserleri. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, c. 8, sayı: 1-2 / Aralık ss. 51-82*.

Horata, Osman (1993). Cemalî'nin Hümâ vü Hümâyün Mesnevisi. *Marmara Üniversitesi, Türklük Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Amil Çelebioğlu Armağanı*, sayı: 7 (1991-92), s.281-306.

Horata, Osman (2000). Hâcû-yı Kirmanî ve Cemalî'nin Hümâ vü Hümâyün Mesnevîlerinin Karşılaştırılması. *Journal of Turkish Studies, In Memoriam Agâh Sırrı Levend, Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University, vol: 24/1:121-135.*

Horata, Osman (2002). Cemâlî. *Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi. C. 2. Ankara: AKM Yay. 429-432.*

Horata, Osman (2013). Cemâlî, Bâyezîd. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cemali-bayezid>. Erişim Tarihi: 01.11.2020.*

Horata, Osman (2018). Has Bahçede Döne Döne Araştırma-İnceleme Yazıları. Ankara: Akçağ Yayınları.

İpekten, Haluk vd. (2017). *Sehî Beg Heşt-Bihîşt*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.11.2020.

İsen, Mustafa (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> Erişim Tarihi: 01.11.2020.

Karabey, Turgut (2007). Divan Şiirinde Sapmalar. *A.Ü. Türkiye Araştırmaları Dergisi. S. 32 s.15-37.*

Kayabaşı, Bekir (1997). Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçoğlu, Turgut (2016). DeneySEL Edebiyat Yönüyle Dîvân Şiirinde Bir Tarz: Gazel-i Musanna' Yahut "Gazel Ender Gazel". *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature], Prof. Dr. Mine MENGİ Özel Sayısı, Yıl 2, Sayı 5, 2016, ss. 336-342.*

Kut, Günay (1993). CEMÂLÎ. *TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cemali> Erişim Tarihi: 01.11.2020.*

Levend, Agâh Sırrı (1953). Fatih Devrinde Türk Dili ve Edebiyatı. *Ankara: Türk Dili Dergisi, C. II, s. 20, ss. 503.*

Okuyucu, Cihan (2000). Cemâlî ve Miftâhu'l-Ferec'i. Kütahyalı Şairler Sempozyumu. 4-5 Haziran 1998. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Yay. 178-194.

Özgül, M. Kayahan (2005). Figüratif Şiir. *Sonsuzluk ve Bir Gün Dergisi, Temmuz-Ağustos s.3, ss.3-10.*

Risale-i Acibe fi Medhi Fatih Sultan Mehmed Han. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü Kataloğu http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=acibe&rw=12&isd=true Erişim Tarihi: 01.11.2020

Şenödeyici, Özer (2008). Osmanlının Görsel Şiirleri II: Şiir Çizmek Sanatı ve Geometrik Şekillerde Denge. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.1, S.4 (Yaz), s.543-565.*

Şenödeyici, Özer (2009a). Osmanlının Görsel Şiirleri I: Resim Yazmak Sanatı ve Sâdıkî'ye Ait Bir Müşeccerin Tetkiki. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), S.26 (Güz) s.217-227.*

Şenödeyici, Özer (2009). Osmanlı'nın Görsel Şiirleri III: Trajedi'nin Gölgesinde Hüner Gösterisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Volume 2/6 Winter. s. 586-592.*

Şenödeyici, Özer (2012). *Osmanlı'nın Görsel Şiirleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Şentürk, Levent (2003). Madde Madde OuLiPo. *Kitap-lık (Deneyisel Edebiyat Dosyası) YKY Aylık Edebiyat Dergisi. Yıl: 10, Sayı: 60, s.58-67.*

Timurtaş, Faruk Kadri (1951). Fatih Devri şairlerinden Cemâlî ve Eserleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi IV (3): 189-213.*

Timurtaş, Faruk Kadri (1980). *Şeyhi ve Hüsrev ü Şîrin (İnceleme-Metin)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Toprak, M. Sait (2006). Cemâlî İshâk b. Mehmed el-Karamânî: Hayatı ve Eserleri. *D. E. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı XXIV, İzmir. ss.127-160.*

Tökel, Dursun Ali (2010). *Deneyisel Edebiyat Yönüyle Dîvân Şiiri*. Ankara: Hece Yayınları.

Tuğluk, İbrahim Halil (2008). 17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/6 Fall 2008*

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977). C. II. "Cemâlî". 38-39.

Yavuz, A. Fikri vd. (1972). *Bursalı Mehmed Tâhir Osmânî Müellifleri. C. II*. İstanbul: Meral Yayınevi.

Yıldız, Osman (1992). Cemâlî-i Karamânî: Miftâhu'l-Ferec, Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini I-II. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi.

Yıldız, Osman (1996). Cemâlî-i Karamânî ve Miftâhu'l-Ferec'i. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi s.2, ss. 271-292.*

Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Enderun Yayınları.

METİN:

[1b]

Elhamduli'llâhi'l-bedî'î'l-llezî şerrefe kulübenâ bi-şerefi'l-İslâmi ve'l-îmâni ve nevvere 'uyüenâ bi-nürî'l-ma'rifeti ve'l-ilmî ve'l-irfâni el'llezî '*alleme'l-insâne mâ lem ya'lem*⁸ mine'l-ma'ânî ve'l-beyânî hayşü kâle Te'âlâ fî-muḥkemi'l-Ḳur'an er-Raḥman '*alleme'l-Ḳur'an haleka'l-insân 'allemehu'l-beyân*⁹ ve's-şalâtü 'alâ Seyyidinâ Muhammedi'l-meb'ûşî min benî 'Adnân el-mü'eyyedi bi-envâ'î'd-delâ'ili ve'l-bürhâni. Ellezî ruyâ 'anhu 'aleyhi's-selâm ennehu kâle kulübü's-şu'arâ'i ḥazâ'inü'r-raḥman ve nuzile fî-şânihi ve *mâ 'allemnâhu's-şî're ve mâ yenbeğî lehu in huve illâ zikrun ve Ḳur'ânun*¹⁰ ve 'alâ âlihî ve aşḥâbihî'l-lezîne humü'l-ğavvâşün fî-buḥûrin ḥâṭarahu'l-'ummân mâ dâreti'l-eflâku müsri'aten

[2a]

li-murûri'l-ezmâni ve mâ-nâḥati'l-kumriyyu fî-ṭarafi'l-bostân. **Ammâ ba'd** Fe-hâzihi risâletün 'acîbetü yü'refü bihâ 'acâ'ibü's-sanâyi' ve ğarâ'ibü'l-bedâyi' ve'l-ezmân fî-ba'dî'evşâfi'l-ḥamîdeti Li's-sultânî'l-mütte'izi bi-'va'zi *inna'llâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-iḥsân*¹¹ râfi'î'l-a'lâmi's-seniyyeti kâtîli kefereti'l-Ḳoştantiniyyeti bi's-seyfi ve's-sinâni es-sultân ibnû's-sultân ve'l-ḥân ibnû'l-ḥân **Sultân Muhammed bin Murâd bin Muhammed Ḥân** lâ-zâlet me'âşirü 'alâ'ihî mektûbeten 'alâ cebheti's-şems ve cemâcimi a'dâ'ihî. Ke-en lem tuğni bi'l-emsî mâ-dâmeti's-şemsi ṭâlî'aten li'tenevvürî'l-erkâni. Nazzamehâ muḥibbû'l-fuṣaḥâ Cemâlî İbrahîm bin Muştafâ revvehe'llâhu Te'âlâ rûḥahümâ bi-rûḥi's-şidki ve's-şafâ ve ce'alehümâ mine'l-lezîne tekellemü *kelimeten tayyibeten ke-şeceretin tayyibetin aşluḥâ şâbitun ve fer'uhâ fî's-semâ*¹² muḥterizen mine'l-hezeli ve'l-elḳâbi ve mûmeyyizen mine'l-ḥaṭa'i ve's-şavâbi fe-yecibü 'alâ şâhibi't-ṭab'î's-selîmi'l-laṭîfi ve'l-lisâni'l-fâşihî's-şerîf an lâ-yetekellemü bi'l-ḳubḥi

[2b]

lâ bi'l-kinâyeti ve lâ bi's-şarîḥi ke-'Abdu'llâh bin Revâḥa ve Ḥassân bin Şâbit ellezî kâle lehu Resûlü'llâhi şallâllâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem ḳul ve Rûḥu'l-Ḳudusi ve ḳavlihi Te'âlâ 'aleyhi's-selâm yed'ü lehu bi-ḳavlihi *Allâhüme eyyidhu birûḥi'l-ḳudusi*¹³ ve ḳavluhu Te'âlâ ve *mâ 'allemnâhu's-şî're ve mâ yenbeğî lehu*¹⁴ innemâ verede li-nefyi mâ-kâne'l-küffâru yaḳülüne fî-ḥaḳḳî'n-nebiyyi innehu şâ'irun ve fî-ḥaḳḳî'l-Ḳur'an'î innehu şî'run fe-nüzile hâzihi'l-âyetu li-ibṭâli ḳavlihim ve izḥâri kiżbihim ve'l-cevâbu 'ani's-su'âli bi-ḳavlihi Te'âlâ ve *'şu'arâ'u yettebi'uhümü'l-ğāvün*¹⁵ innehu ve nezele fî-ḥaḳḳî şu'arâ'î'l-küffâri'l-lezîne kânü yehcüne li'l-İslâm'î ve ehlihi ke-ebî Süfyân bin el-Ḥâriş ve ebî 'İzze ve Ümeyye bin ebî Şalt ve

⁸ "İnsana bilmediğini öğretendir." (Alâk/5). Ayet meâlleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında yer alan "Kur'an-ı Kerim Meâlî" adlı eserden alıntılanmıştır. Metinde geçen diğer me'âl alıntılarında sadece sûre ismi verilip ayet numarası yazılacaktır. Ayrıntılı bilgi için bk. (Altuntaş vd. 2011).

⁹ "Rahmân, Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı (düşünüp ifade etmeyi) öğretti." (Rahman/1-4).

¹⁰ "Biz, o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yâsin/69).

¹¹ "Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı ... emreder;" (Nahl/90).

¹² "... (Güzel bir söz), kökü sağlam dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir." (İbrâhim/24).

¹³ "... onu Ruhü'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik..." (Bakara/253).

¹⁴ "Biz, o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da..." (Yâsin/69).

¹⁵ "Şairlere ise haddi aşan azgınlık uyarlar." (Şu'arâ/224).

ğayrihim Ellezîne kâlû naħnu naħûlu mişle mâ-kâle Muħammedun ve kânû yehcüne ve yectemi' ü'l-müşrikîne yestemi' üne eş'ârahüm ve ehâciyehum ve yü'eyyidü kavlenâ el-stisnâ'u fi'l-âyeti's-şerîfeti'l-letî sebaķa zikruhâ bi'kavlîhi Te'âlâ ille'llezîne âmenû ve 'ameilu's-şâlihâtî¹⁶ felâ işme 'alâ'l-fuşâhâ'i mine'l-müslimîne'llezîne kânû yehmidüne'allâha Te'âlâ ve yemdehüne Resülehu 'aleyhi's-selâm bi-naẓmı'l-laţîfi ve medħi şerîfin

[3a]

ke-ebî Bekri's-şiddîķ ve 'Aliyyi'l-Murtaẓâ ve'l-Ĥasani ve'l-Ĥüseyn ve'l-İmâmu's-Şâfi'i radıya'llâhu Te'âlâ 'anhum ecma'in ve yunşidüne'l-ķaşâ'ide bi-selâseti'l-elfâzi ve nefâseti'l-me'ânî ke-yeķûlu'l-'abdu ve ķaşîdetü'l-bürdetü li't-tevhîdi ve'l-mev'izeti'l-Ĥaseneti ve'n-naşîĥati bel yekününe muşâben fe'l-mes'ûlu mina'llahi'l-Kerîm'i en-ya'şimenâ 'ani'l-faşâĥati bi'l-hezli ve yaĥfazanâ 'an faşâĥati'l-hâzilîne ellezîne yazunnûna ennehüm yazunnüne kânû fi'l-keâmî faşîĥân ve yenşidüne bi'l-mühmelâti ve'l-elķâbi li-ma'âşî nüfûsihimü'l-ķilâbi fe-raĥîma'llâhü Te'âlâ men nazara'r-risâlete'l-mezkûrete ve teseyyere fi besâtini'l-elfâziĥâ ve me'ânihâ ve tasavvara fi-taşđîķi beyânihâ ve mebânihâ ve yerâhâ *ke-cennetin tecrî teĥteha'l-enhâr*¹⁷ ev ke-'aynin câriyetin 'alâ uşûlü's-şecereti ve'l-ezhâri ev ke-nesîmin yefûĥu letâ'ifi'l-eshâri mu'ttaratün bi-enfâsi's-şimâli ve münevvereti bi-envâri'l-cemâli müstemiletün 'alâ cemî'i's-şanâyi's-şî'riyyeti ve mutaẓamminatı li-ķüllî'l-bedâyi'l-ĥikemiyyeti bi-delîli *inne mine's-şî'ri le-ĥikmeten*¹⁸ ve da'â li-nâzîmihe'l-mezkûri ve da'vetü'llâhi Te'âlâ vâsi'ü'l-mağfîreti ve hüve'l-ğafûru'r-raĥîm ve't-tevvâbü'l-ĥakîm.

[3b]

Er-Risâletü'l-'Acîbe fi-du'â'i Ĥazreti Sultânü'l-a'zam ve'l-Ĥâķânü'l-mu'azzam es-sultân ibnü's-sultân Sultân Muħammed bin Murâd Ĥân bin Muħammed Ĥân e'azza'llâhu enşârahu

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- 1 Meger ki Ĥâlîķ-ı aĥyâ vü bâ' iş-i emvât
İçirdi luţf ile mürde-i ĥâke âb-ı ĥayât
- 2 Ki oldı bād-ı şabâ hem-dem-i dem-i 'İsâ
Çenâr el getirüp 'andelîb oķur da' vât
- 3 Nehâruñ eyledi fâlı bahâr-ı ferĥunde
Ki ĥüb u ĥurrem-i ĥandân ola benât-ı nebât
- 4 Virildi süsen-i müķşir-zebâna tîĝ-i zafer
Ki fetĥ-i meclis iķün bâde itdire ĥareķât
- 5 Çemende murĝ-ı ĥoş-âvâ ĥurüş cüş-ı ķulub
Müsebbihâne oķur dürlü dürlü tesbihât

¹⁶ "Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler..." (Asr/3).

¹⁷ "... içinden ırmaklar akan cennetleri..." (Maide/85).

¹⁸ "Şiirde, mutlak bir hikmet vardır. (Buhârî, Edeb, 90; Ebû Dâvud, Edeb, 87; Tirmizî, Edeb, 69; İbn-i Mâce, Edeb, 41)." (Yılmaz, 1992:84).

- 6 Yirüñ bezenmek için şeyyibât ü ebkârî
Felekdür âyine-dâr-ı âftâbdur mir'ât
- 7 Çü virdi dav'-ı tavâli' maţâli'e mişbâh
İrişdi ravzaya envâr kalmadı zulumât
- 8 'Ale's-şabâh şabûhî-keşân râh-ı ferah
Kılur müferrih-i ervâh-ı rûha revh-i necât
- 9 Kü'usa töldi çü rahât-ı lâle câmından
Pür itdi gûş-ı güli *en-nüfûsu fî'r-râhât*
- [4a]
- 10 Nüşûre münkir olan mülhidüñ geri girsün
K'ider miyân-ı çemen 'arz-ı 'arza-i 'araşât
- 11 Kadîme varısa meylüñ havâdişi dehrüñ
Hudûş-ı 'âlemi şâbitdür itdügi işbât
- 12 Hadîş-i ba'şe delîl istesen ider tefsîr
Şahâ'ifinde zemînüñ mefâşıl-ı âyât
- 13 **Hatîb-i minber-i gül-zâr olup okur bülbül**
Devâm-ı devlet-i Sultân Mehmed'e da'vât
- 14 Ki câna hüsn-i Hüseyñ oldu halka hulq-ı hasen
Yazıldı defter-i dîvân luţfına hasenât
- 15 Piyâde olmağa ferzâneler rikâbınca
Sürerse atını sen ruğları ider şeh-mât

Bundan aşığa gelen ebyât bu şan'atladur ki her iki beytden hürûf ve kelimât alınup bir beyt hâşıl olur. Her beyt bir dürlü vezne ve bir niçe dürlü şan'atla tilâvet olunur.

- 16 'Acebim olsa memâlikde bî-bedel mülki¹⁹
Ki mihri itdi kemâhî me'âlimi iskât²⁰
- 17 Ol itsün eyler ise kimse kevne Rüstemlik²¹
Ki devr içinde ider ad Cem'leri iki kat²²

¹⁹ Her mısram altında yer alan kelime ve harfler dipnotta sırasıyla verilecektir: (مالك / ol) - (اول / ol) - (ملك / mülk) - (ملك / mülk)

²⁰ (ماه / mäh) - (عالم / 'âlem)

²¹ (اول / ol) - (س-ال / s-â-l) - (ك / k) - (س-ل-ك / s-l-k)

²² (ر / rā) - (ه / h) - (ادم / âdem)

[4b]

- 18 Süvâr oldı 'Alî-vâr Düldül-i kâma²³
Melâmet itdi kemâli şalup 'adûlara at²⁴
- 19 Murâd-ı merdüm ü maṭlûb-ı rûḥ ü ehl-i kerem²⁵
Sürür-ı sîne-i emlâk ü nûr-ı necm-i ḥayât²⁶

*Mef'ülü / Mefâ'ilün / Fe'ülün*²⁷

Ol mâlik-i mülk-i mâh-ı 'âlem²⁸

Ol sâlik-i silk ü râh-ı âdem

'Âdil-dil ü kâmil ü mükemmel²⁹

Âdem dem-i ekrem ü mükerrerem³⁰

- 20 Açarsa luṭf-ı yedin nüṣṣa-i 'aṭâ yazılır³¹
Ki zâtı kılsa kerem feyz ider ulûf-ı mi'ât³²
- 21 Şeḥâvet ü edeb ü dânişüñ dîne vaşfın³³
Bahâ-yı şafvetine ḥaddinüñ dimez ğâyât³⁴

[5a]

- 22 Münâsibüñ ḥaşem ü 'izzetiyle Yûsuf dur³⁵
Şenâ-yı mihrüñ olur çün kuvâya ḳand ü nebât³⁶
- 23 Senüñ kerimligüñ inse bî-nihâyetdür³⁷
Ki cüd-ı birre vücûduñda oldı tevcihât³⁸

²³ (ع / ') – (ا / â) – (دل دل / d-l-d-l) – (ك / kâ)

²⁴ (مل / m-l) – (م / m) – (كم / k-m) – (ل / l)

²⁵ (دم / âdem) – (دم / dem) – (ا / â) – (كم / kerem)

²⁶ (م / m) – (ك / k) – (ر / r) – (م / m)

²⁷ Bu iki beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 11b; Dîvânda bu beyitler için şu açıklamaya yer verilmiştir: "Pâdişâh medhinde bu beytlerüñ san'atları ḥurûfî noḳtasuz olduğıdur ve tersî' ve tecnîs ve iştikâḳdur."

²⁸ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: "Bu beytde iki şan'at var. Evvelâ muraşşâ' dur şâniyen bî-nuḳatdır."

²⁹ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: "Bu beytde üç şan'at var. Evvelâ tecnîs-i mükerrer şâniyen iştikâḳ şâlişen mu'atıldır."

³⁰ Her iki beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: "Baḥr-ı hezec müseddes-i maḥzûf mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün"

³¹ (ا / aḳ) – (ل / l) – (يدن / yedin) – (سخ / s-ḥ) – (ا / â-y)

³² (ه / h) – (ذات / zât) – (ك / k) – (ی / y) – (د / d)

³³ (خ / ḥ) – (و / v) – (ب / b) – (دش / d-ş) – (د / d) – (ی / y) – (صفا / şafâ)

³⁴ (ی / y) – (صفوت / şafvet) – (ه / h) – (خ / ḥ) – (د / d)

³⁵ (ن / n) – (سب / s-b) – (حشم / ḥışm) – (ت / t) – (وف / v-f)

³⁶ (ا / â-y) – (ه / h) – (جو / çü) – (قوی / ḳ-v-y)

³⁷ (سن / sen) – (ك / k) – (ی / y) – (ا / â) – (نس / n-s) – (ب / b) – (ا / â) – (ت / t) – (د / d)

³⁸ (ج / c) – (د / d) – (بر / b-r) – (ج / c) – (د / d)

*Fâ' ilâtün / Mefâ' ilün / Fa' lün*³⁹

Açalıdan sehâya zâtuñ yed⁴⁰

Ĥüb düşdi şafâ-yı şafvete ĥad⁴¹

Neseb ü ĥaşmet ü vefâya ĥavî

Seni key enseb itdi ced-ber-ced

24 Olur çü ' izz ile zâyfi nazîf ü ceş-i ĥafî⁴²
İrerse tañ mı eger feyzi bî-ğazab evĥât⁴³

25 Kemâl-i luĥf ile zann-ı yaĥîn ü fenn-i naĥî⁴⁴
Ki tîĝi şeyb-i şeb oldu vü zâtı faĥr-ı ĝuzât⁴⁵

[5b]

26 Şikâr-ı kişvere taĥtı cenîb ü zîneti bâz⁴⁶
Ĥavâşşa tâc-ı beyân ü cemâle zîb-i cihât⁴⁷

27 Likâsı nazik ü tezyîni naĝz ü şefĥat-i ĥüb⁴⁸
Şafâ-yı şoĥbeti tebyîn-i naĥz-ı tenbîhât⁴⁹

Mef' ulü / Fâ' ilâtü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

Zâyfi nazîf ceş-i ĥafî feyz-i bî-ğazab⁵⁰

Zannı yaĥîn ü fenn-i naĥî tîĝ-i şeyb-i şeb

³⁹ Bu iki beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1 - v. 11b; Dîvânda bu beyitler için şu açıklamaya yer verilmiştir: "Ve bu beyitler bu şan' at iledür ki bir harfî noĥtalu ve bir harfî noĥtasuzdur."

⁴⁰ Her iki beytün sağ tarafında şu açıklamalara yer verilmiştir: "Bu iki beytün şan' atı raĥta'dur. Fî mecmû' ĥurûfâtı birisi menĥûṭ birisi ĝayr-ı menĥûṭdur."

⁴¹ Her iki beytün sol tarafında şu açıklamalara yer verilmiştir: "Baĥr-ı ĥafîf-i maĥbûn fâ' ilâtün mefâ' ilün fâ' lün".

⁴² (ضيفى / zâyf-ı) – (نظيف / nazîf) – (حيش / ceş) – (خفى / ĥafî)

⁴³ (فيض / feyz) – (بى / bî) – (غضب / ĝazab)

⁴⁴ (ظنى / zannı) – (يقين / yaĥîn) – (فن / fenn) – (نقى / naĥî)

⁴⁵ (تبع / tîĝ) – (شيب / şeyb) – (شب / şeb)

⁴⁶ (تختى / taĥt-ı) – (جنيب / cenîb) – (زينت / zînet) – (ب / b)

⁴⁷ (خ / ĥ) – (ت / t) – (ج / c) – (بى / bî) – (ن / n) – (زيب / zîb)

⁴⁸ (تزيين / tezyîni) – (نغز / naĝz) – (شفقت / şefĥat)

⁴⁹ (تبيين / tebyîn) – (نقض / naĥz) – (تب / teb)

⁵⁰ Bu beytün sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: "Bu beytde daĥı üç şan' at var. Evvelâ cemî' ĥurûfî mücevherdür şâniyen maĥlûb-ı küllidür şâlişen tensikü's-şifâtur."

Tahtı cenîb ü zînet ü baht-ı cebîn-i zîb⁵¹
Tezyîn-i nağz ü şefkat-i tebyîn-i nağz-ı teb⁵²

- 28 Mülûk-ı dehre müdâmı virür murâd müdâm⁵³
Mürîd-i mihre hemîşe olur nişâb-ı zekât⁵⁴
- 29 İmâm-ı râh-ı rehâ ve hümâm-ı dâr-ı sedâd⁵⁵
Kemâl-ı verd-i şuver mâh-ı mülk-i ma' lümât⁵⁶

[6a]

Mef' ülü / Mefâ' ilün / Fe' ülün
Mihr ü dem ü adı dâm ü dür hem⁵⁷
Meh-rûdur u dâd-ı redd-i verhem⁵⁸

455

- 30 Diyâra dâver-i devrân ü vüddâ rızâdur⁵⁹
Dühûra dâd ü imdâd ü vird-i evc ü ' urât⁶⁰

Fâ' ilâtün / Mefâ' ilün / Fâ' lün
Dürr-i dâr-ı devâ vü dârâ der⁶¹
Devr ü dâd ü vidâd-ı vird-âver⁶²

- 31 Ma' arifinde eçaldur ma' âlim-i ' âlem⁶³
Muşâhibine mukarrer berât-ı qadr-i cihât⁶⁴

⁵¹ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde dağı şan' at hams var. Evvelâ mürâ' at-ı nazîr şâniyen tensikü'ş-şifât şâlişen maqlüb-ı ba' z râbi' en tecnis-i hağ hâmisen tecnis-i zâ'id-i menkûtdur.”

⁵² Her iki beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bağr-ı muzâri' -i maşşür ağreb mef' ülün fâ' ilâtün mefâ' ilün fâ' ilün”

⁵³ (m / m) – (h / h-r) – (d / dem) – (a / ad) – (ma / dâm)

⁵⁴ (d / d) – (r / r) – (m / hem)

⁵⁵ (m / m) – (e / h) – (r / r-v) – (d / d-r) – (da / dâd)

⁵⁶ (d / r-d) – (v / v-r) – (m / h-m)

⁵⁷ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde üç şan' at vardır. Evvelâ yukarıdan aşağıya niçe okunursa aşağıdan yukarıya dağı öyle okunur. Ya' nî maqlüb-ı müstevîdür.”

⁵⁸ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: Şâniyen mu' aţaldur. Ya' nî bî-nuqaţdur şâlişen mecmû' hurûfâtı altı hurûfdur mürekkebdür.”

⁵⁹ (d / d) – (r / r) – (d / d-â) – (r / r) – (d / d) – (v / v-â) – (v / v-d-â-r) – (d / â-d-r)

⁶⁰ (d / d-v-r) – (d / d-â-d-v) – (d / dâd) – (v / v-r-d) – (v / â-v-r)

⁶¹ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde dağı beş şan' at vardır. Evvelâ mağta' dur şâniyen mu' aţaldur şâlişen hemân dört harfden mürekkebdür râbi' en bir beytten mağrecdûr hâmisen mişra' laruñ ibtidâları bir harf intihâları dağı bir harfdür.”

⁶² Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: Ferâğat-ı hafîf fâ' ilâtün mefâ' ilün fa' lün”.

⁶³ (a / â) – (k / k-l) – (m / âlem)

⁶⁴ (ş / şâhib) – (q / qurb) – (t / t)

- 32 Kelâm-ı silk-i cevâhir vefâsı zıdd-ı elem⁶⁵
Hevâs-ı zeyn-i heves şükr-i kesb-i ta' zîmât⁶⁶

Müfte' ilâtün / Müfte' ilâtün
'Âkıl-i 'âlem şâhib-i kurbet⁶⁷
Kâmil-i fâzıl münis-i kurbet⁶⁸

[6b]

- 33 Sa' id-i faşl-ı kerâmet naqiyy-i bâb-ı kerem⁶⁹
Tebâh-ı 'ömr-i 'adû aşlah-ı mülük-ı cihât⁷⁰

- 34 Yemîn-i fi' li çeker kavle rağm-ı â' dâya⁷¹
Yesâr-ı püşte penâh ü za' ife mehl-i memât⁷²

- 35 Şitâyı çün keremi eyledi bahâra şebîh⁷³
Hoş itdi kullarını şayf-ı fetḥ-i melbûsât⁷⁴

Müfte' ilün / Mefâ' ilün / Müfte' ilün / Mefâ' ilün
Seyfi şalar teni tebe şayfi kılar ğamı şitâ⁷⁵
Żayfi çeker meyi lebe şeyḥi kılar neyi fetâ⁷⁶

- 36 Muḥibb-i zîb-i besâtîn ü ḥabbe-i zînet⁷⁷
Şefî' -i kıllet-i merdüm hümâ-yı kaç' -ı tuğât⁷⁸

- 37 ' Aceb mi ' anber-i ' ahd-ı şebâtı rûḥa olsa⁷⁹
Ki ḫîb-i tayyibidür ḥaste-i mizâca sübât⁸⁰

⁶⁵ (ك ا م ل / k-â-m-l) – (ف ا / fâ) – (ض ل / ź-l) – (م / m)

⁶⁶ (و / v) – (ن / n) – (س / s) – (ك ر / g-r) – (ب / b) – (ت / t)

⁶⁷ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytün şan' atı muvaşşaldur ancak”

⁶⁸ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Ez-fürü' -ı kâmil müreffel müfte' ilâtün merrateyn”

⁶⁹ (س ي / s-y-î) – (ف ص ل / f-ş-l) – (ر / r) – (ت / t) – (ن / n) – (ی / y)

⁷⁰ (ت ب ه / t-b-h) – (ص / ş)

⁷¹ (ي / y) – (ف / f) – (ق / k) – (ل / l) – (ر غ م / r-ğ-m) – (ی / y)

⁷² (ش / ş) – (ت / t) – (ا / â) – (ض / ź) – (ي ف / y-f)

⁷³ (چ / ç) – (ك ر م ي / g-r-m-y) – (ی / y) – (ل / l) – (ب ه / b-h) – (ش ي / ş-y)

⁷⁴ (خ / ḫ) – (ق / k) – (ل ر ن ي / l-r-n-y) – (ی / y) – (ف / f) – (ت / t) – (ا / â)

⁷⁵ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde şan' at budur ki muvaşşal-ı şelâse aḥrefdüür ya' nî cemî' ḥurûfâtı üçer üçer vaşl olmışdur.”

⁷⁶ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Baḥr-ı recez muḥavvel ü maḥbün müfte' ilün fâ' ilün merrateyn.”

⁷⁷ (ح ب / ḥ-b) – (ي ب / y-b) – (ب س / b-s) – (ت / t) – (ه / h)

⁷⁸ (ش ف / ş-f) – (ق / k) – (ت / t) – (م / m) – (ه / h) – (ی / y)

⁷⁹ (ب / b) – (م / m) – (ن / n) – (ب / b) – (ع / ') – (ه / h) – (ی / y) – (ب / b) – (ت / t)

⁸⁰ (ط / ṭ) – (ب / b) – (ي ب / y-b) – (ح س ت ه / ḥaste) – (م / m)

[7a]

- 38 Hâzîne nüzhet-i def^c -i ğam oldı bî-şübhe
Ma^c aş-ı meclis-i cem^c -i meşîbe maqşûrât

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilâtün
Hâbîb-i beste-i şefkat mehîb-i menba^c -ı heybet
Tabîb-i haste-i miñnet lebîb-i mecma^c -ı şeybet⁸¹

- 39 Merâtibîni beyân eyledi ^c ulüvv-i maqâm⁸²
Çü bâb-ı havfe tezâd ü rimâhıdur râyât⁸³

- 40 Berâtı zeyn-i cebîn ü rızâsı vaşl-ı ni^c am⁸⁴
Ki şît ü hâtem-i dür in^c izâl-ı menhûsât⁸⁵

Me^c ülü / Mefâ' ilün / Fe' ülün
Tebyîn-i ^c ulüm-ı baht-ı âdem⁸⁶
Tezyîn-i rûsüm-ı taht-ı ^c âlem⁸⁷

- 41 Merâm-ı ümmet-i Ahmed emân-ı millet-i dîn⁸⁸
Penâh-ı muhkem-i âdem mühimm-i mevcûdât⁸⁹

[7b]

- 42 Mağabbet ehline muşindür ol hâbîb-i kulüb⁹⁰
Ki hubb-ı selvet-i beytidür eşref-i hâlavât⁹¹

Fe' ülün / Fe' ülün / Fe' ülün / Fe' ül²
İmâm-ı emâm u hümâm-ı hümâ⁹³
Muhibb-i mehâbîb-i hubb u vefâ⁹⁴

⁸¹ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde üç şan^c at var. Evvelâ muvaşşal-ı bârika ahrefdür şâniyen muraşşa^c dur şâlişen müselseldür. Bañr-ı müctes mefâ' ilün fe' ilâtün merreteyn.”

⁸² (تب / t-b) – (ی / y) – (ن / n) – (علو / ^c ulüv) – (م / m)

⁸³ (ب / b) – (خ / h) – (ت / t) – (ا / â) – (د / d) – (م / m)

⁸⁴ (ت / t) – (ز / z) – (ی / y) – (ین / y-n) – (ر / r) – (س / s) – (و / v) – (م / m)

⁸⁵ (ت / t) – (خ / h) – (ت / t) – (ع / ^c) – (ا / â) – (ل / l) – (م / m)

⁸⁶ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde dañı üç şan^c at var. Evvelâ hayfâ ya^c nî bir kelimesi menkût birisi ğayr-ı menkûtür şâniyen muraşşa^c dur şâlişen tecnis-i hañdur.”

⁸⁷ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bañr-ı ahref müseddes mef' ülü mefâ' ilün fe' ül”

⁸⁸ (ا / â-m) – (ا / â-m) – (امام / â-m-â-m)

⁸⁹ (ه / h) – (م / m) – (ا / â-m) – (ه / h) – (م / m) – (ا / â)

⁹⁰ (محم / m-h-b) – (مع / m-h) – (ا / â) – (بيب / b-y-b)

⁹¹ (حب / h-bb) – (و / v) – (ف / f) – (ا / â)

⁹² Bu beyit Cemâlî Divânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 21a; Divânda bu beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beyti okurken dil deprenmez.”

⁹³ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bunda dañı dört şan^c at var. Evvelâ tilâvetinde lisân hareket itmez şâniyen tecnis-i nâñşdır şâlişen tecnis-i zâ'iddür râbî' en iştikâk.”

⁹⁴ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bañr-ı mütekarib-i maqşûr fe' ülün - fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül”

- 43 Mu' in-i ' âlem-i ihsân kâridânıdur hem⁹⁵
Şeh-i kebîr-i Hüdâ-yı medâr maḥlûḳât⁹⁶
- 44 Taḡayyür-i ḡam-ı kişver ' ulüvv-i silk-i ricâl⁹⁷
Şefî' ü ehl-i kerem eşher-i kibâr-ı şîḳât⁹⁸
- Müfte' ilün / Müfte' ilün / Fâ' ilün⁹⁹*
' Ayn-ı ' asâkirde şehîr-i diyâr¹⁰⁰
Tiğ-keş-i ' asker-i leşker-şîkâr¹⁰¹
- 45 Kerîm ü muḥsin ü elṭâf kânıdur ki ola¹⁰²
Fütühî ile recâ vü ümîd ebed şemerât¹⁰³
- [8a]
- 46 Olalı fâḫîr-i imdâd-ı fâris-i kevnün¹⁰⁴
Zehî ki ḳuṭb-ı velâyet zemîne vird-i ḫayât¹⁰⁵

Mu' ammâ-yı be-nâm-ı Ḥazreti Sultân Muhammed Ḥân ḫalledet saltanatehu

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün¹⁰⁶
Rumḫ-ı sultân ki ola fetḫ ile cāvîd ü ebed
Evvel âḫîr meded irsün ki ḳabûl itmeye red

Fî-târîḫ-i binâ'î'l-ḳal' ati'l-cedîdeti şînet ' ani'l-âfât

⁹⁵ (ع / ' - ' ayn) - (سا / sâ) - (ك / k) - (ر / r) - (د / d) - (ه / h)

⁹⁶ (ب / ş-b) - (ر / y-r) - (د / d) - (ی / y) - (ا / â) - (ر / r)

⁹⁷ (ت / t) - (ی / y) - (غ / ğ) - (س / s) - (ك / k) - (و / v) - (ل / l)

⁹⁸ (ش / ş) - (ك / k-r) - (ش / ş) - (ك / k) - (ا / â) - (ر / r)

⁹⁹ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 21a; Dîvânda bu beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beyti okurken dudak deprenmez.”

¹⁰⁰ Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beytde daḫı şan' at budur ki tilâvet olunur iken dudaklar birbirine degmez ya' nî şefe-i ḫarf yokdur.”

¹⁰¹ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Baḫr-ı serî' müseddes müfte' ilün müfte' ilün fâ' ilün”

¹⁰² (ر / r) - (م / m) - (ح / ḥ) - (س / s) - (ل / l-t-â) - (ن / n) - (ك / k-r) - (ا / â-v-lâ)

¹⁰³ (ت / f-t) - (ح / ḥ) - (ل / l-r) - (جاويد / cāvîd) - (ابد / â-b-d)

¹⁰⁴ (ل / â-v-l) - (اخر / â-ḫ-r) - (مدد / m-d-d) - (ا / â) - (ر / r) - (س / s) - (و / v) - (د / d)

¹⁰⁵ (ك / k-h) - (ق / ḳ) - (ب / b) - (و / v) - (ل / l) - (ا / â) - (ت / t) - (م / m) - (ی / y) - (ه / h) - (ر / r) - (د / d)

¹⁰⁶ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 21a; Dîvânda bu beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beyt mu' ammâdur ki Pâdişahuñ mübârek adına eyidilmiştir.”

47 İmâm-ı mülk-i emânet hümâm-ı silk-i taķı¹⁰⁷
Müccid-i ĥamd-i Ĥudâ'dur muĥassin-i t̃ā' āt¹⁰⁸

48 Müzeyyen olması ĥâşıl evân-ı feyzinde¹⁰⁹
Amîm eyleyeli mülke luĥfını kerrāt¹¹⁰

*Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün*¹¹¹

Mālik-i memleket Muĥammed Ĥān
Zeyyene'l-ĥışne fi-memālikihî¹¹²

[8b]

49 Kemānı püşt-i adūyü dü-tā ider bî-ĥavf¹¹³
Çü ĥatlı-i ĥaşma binā ide sürüp ol şeh at¹¹⁴

50 Ĥalîfedür ki kemālına memleket şāhid¹¹⁵
Memālik içre bu da' vāyadur şuhūdu ĥuzāt¹¹⁶

*Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün*¹¹⁷

Geşt-i târiĥ-i vakt-i mebnāyiş
Ĥalled'allāhu mülke mālīkihî¹¹⁸

Fî-târīĥ fethi'l-ĥal'ati'l-Ĥoştantımiyyeti şeyyed'allāhu Te'ālā erkānehā

51 Ĥüsām-ı müşıl-ı emlak ü zātı püşt ü penāh¹¹⁹
Ĥiĥāb-ı a' ĥalı a' yāna bā' iş-i derecāt¹²⁰

52 Hümā-yı himmet-i ehl-i ĥurūşçün mesned¹²¹
Yemîn-i baĥş-ı yesāra ĥavî' ibāde şebāt¹²²

¹⁰⁷ (م / mā) – (لك / l-k) – (م / m) – (م / m) – (لك / l-k) – (ت / t)

¹⁰⁸ (م / m) – (حمد / ĥamd) – (خ / ĥ) – (ا / ā) – (ن / n)

¹⁰⁹ (زين / z-y-n) – (ا / ā) – (ل / l) – (ح / ĥ) – (ص / ş) – (ن / n) – (في / f-y)

¹¹⁰ (م / m) – (م / m) – (ا / ā) – (لكه / l-k-h)

¹¹¹ Bu beyit Cemālî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 21b; Dîvânda bu beyit ve ellinci beyitten sonraki beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu iki mülemma' beyt Pâdişāh ĥazreti ĥal'atı cedide-binā kılduĥımuñ târiĥidür.”

¹¹² Bu beytin sağ tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “El-mülemma' fi'l-Fârsî ve'l-'Arabî”

¹¹³ (ك / k) – (شت / ş-t) – (ت / t-ā) – (ر / r) – (ي / y) – (خ / ĥ)

¹¹⁴ (وقت / v-ķ-t) – (م / m) – (بنا / b-n-ā) – (ي / y) – (ش / ş)

¹¹⁵ (حل / ĥ-l) – (د / d) – (ا / ā-l) – (ه / h) – (ملك / mülk)

¹¹⁶ (مالك / mālīk) – (ه / h)

¹¹⁷ Bu beyit Cemālî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 21b.

¹¹⁸ Bu beytin sol tarafında şu açıklamaya yer verilmiştir: “Aded-i ĥurūf târiĥ cem'an yekün 856.”

¹¹⁹ (ح / ĥ) – (ا / ā) – (صل / ş-l) – (م / m) – (ل / l) – (ك / k) – (ش / ş) – (ا / ā) – (ه / h)

¹²⁰ (با / bā) – (ق / ķ) – (ي / y) – (باد / bād)

¹²¹ (ماه / māh) – (م / m) – (ه / h) – (ر / r) – (س / s) – (ند / n-d)

¹²² (يم / y-m) – (سا / sā) – (ق / ķ) – (ي / y) – (باد / bād)

[9a]

*Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün*¹²³

Hâşıl-ı milk şâh u bâkî bād

Māh u mihreş nedīm ü sākî bād

53 Fütūhî ' aql-ı bisâtında bātını zāhir¹²⁴
Ki re'y-i şābit ile çār-miḥ olundı ' uşāt¹²⁵

54 Kelām-ı faẓl şihābı sihām-ı nîş-i ' adū¹²⁶
Mehib-i ' ākine ta' yini ḥarb-ı zād-ı memāt¹²⁷

*Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün*¹²⁸

Feth-i Koşantıniyye-rā tārīḥ

Kām-ı şeh iy hemîşe bâkî bād

55 Kemāl-ı luḫf-ı şebāt fenā-yı ğayz-ı hevā¹²⁹
Ma' āş-ı mubtıl-ı zulm aḥz-i cebr-i meksūrāt¹³⁰

56 Saḥāda kātî' -ı ḥisset keremde şadr-ı ' ulā¹³¹
Ḥayāda cān u dil nağz-ı ehl-i ta' rīfāt¹³²

[9b]

*Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün*¹³³

Müşbit-i feyz-i hüşî zıll-ı Ḥudā

Ḳat' -ı sükr ü şalaḥ-ı cünd-i ğazā

57 Sinān-ı şeh-per için ḥaṭṭ-ı gebre nesh oldı¹³⁴
Hevās-ı şevķi ruḥ u tıb-i zülf-i mestūrāt¹³⁵

¹²³ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 21b; Dîvânda bu beyit ve elli dördüncü beyitten sonraki beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu iki beyt Pâdişâh-ı İslâm'ın Ḳal' a-yı Koşantıniyye'yi feth itdüğünün tārīḥidir.”

¹²⁴ (فتح / feth) - (ق / k) - (س / s) - (طن / t-n) - (طنی / t-n-y) - (ه / h)

¹²⁵ (ا / r-ā) - (ت / t) - (ا / ā) - (ر / r) - (یح / y-h)

¹²⁶ (ك / k) - (ا / ā) - (م / m) - (شه / ş-h) - (ای / ā-y) - (ه / h) - (م / m) - (ی / y) - (ش / ş)

¹²⁷ (ه / h) - (ب / b) - (ا / ā) - (ق / k) - (ی / y) - (ب / b) - (ا / ā) - (د / d)

¹²⁸ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 21b.

¹²⁹ (م / m) - (ثب / ş-b) - (ت / t) - (ف / f) - (ی / y) - (ص / ş) - (هو / h-v)

¹³⁰ (ش / ş) - (ظل / z-l) - (خذ / z-h) - (ا / ā)

¹³¹ (ق / k) - (ط / t) - (ع / ') - (س / s) - (كر / k-r) - (ص / ş) - (لا / lā)

¹³² (ح / h) - (ج / ğ) - (ن / n) - (د / d) - (غز / ğ-z) - (ا / ā)

¹³³ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 21a. Dîvânda bu beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beyt cāmî' ü'l-ḥurūfdur.”

¹³⁴ (س / s) - (ن / n) - (شه / şeh) - (چون / çün) - (خط / ḥ-t) - (ب / b) - (ه / h) - (د / d)

¹³⁵ (ه / h) - (ا / ā) - (و / v) - (ق / k) - (خ / r-h) - (طيب / t-y-b)

- 58 Cihâna nâşır u manşür emn ü zıllu'llâh¹³⁶
Çulûba feth-i qarîbi kıvam-ı şer'iyât¹³⁷

*Müfte' ilün / Müfte' ilün / Fâ' ilün*¹³⁸

Sen şehiçün hutbede okur hañib
Naşrun min'allâhi ve fethun qarîb

- 59 İder kemâl ile 'ilmi çü gönül cāna mişâl¹³⁹
Hayâsı kuvveti kılsun mekânını cennât¹⁴⁰

- 60 Mülûke bâbı olur küt u 'adl ü dâda recâ¹⁴¹
Vuşul-ı fark-ı vefât ü cihân-ı cân-ı hayât¹⁴²

[10a]

Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül

Degül la'liñüñ mişl-i yâküt kânı
Ki bu küt-ı dildür ol küt-ı cânı

461

- 61 Şeh-i mükerrem ü miftâh-ı bâb-ı sev-i 'idâ¹⁴³
Ki sidre kıaddi durur muntehâ-yı mevzünâ¹⁴⁴

- 62 Şerîf ü cāmi' -i 'iş ü menāfi' ü eñşah¹⁴⁵
Selim ü şab' ü şeh-i a'zam ü mükerrem zāt¹⁴⁶

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Fe'ülün

Şehiñ aħbâbı vü a' dâsıdur hem
Şücâ' ü şafi' ü faħl-ı mu'azzam

- 63 Egerçi 'adlidür aħbâb gönlinüñ kıadri¹⁴⁷
Dilinde lâyıķ-ı taķşirdür fużüliyat¹⁴⁸

¹³⁶ (ن / n) – (ص / ř-r) – (من / m-n) – (ا / â) – (الله / Allâh)

¹³⁷ (و / v) – (فتح / feth) – (قريب / qarîb)

¹³⁸ Bu beyit Cemâli Divânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 21b. Divânda bu beyit için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu beyt şan'at-ı iktibâsdadır.”

¹³⁹ (د / d) – (ك / k) – (ل / l) – (ل / l) – (عل / 'l) – (كك / k-k) – (مٹ / m-ş) – (ل / l)

¹⁴⁰ (يا / y-â) – (قوت / k-v-t) – (كانی / k-â-n-y)

¹⁴¹ (كه / k-h) – (ب / b) – (و / v) – (قوت / k-v-t) – (د / d) – (ل / l) – (د / d) – (ر / r) – (ا / â)

¹⁴² (و / v) – (ل / l) – (ق / k) – (و / v) – (ت / t) – (ج / c) – (ا / â) – (ن / n) – (ی / y)

¹⁴³ (شه / şeh) – (ك / k) – (اħ / â-h) – (باب / bâb) – (و / v) – (ا / â) – (عدا / 'd-â)

¹⁴⁴ (سدر / s-d-r) – (ه / h) – (م / m)

¹⁴⁵ (ش / ř) – (جا / cā) – (ع / 'c) – (ش / ř) – (افع / â-f-'c) – (ف / f) – (ح / ħ)

¹⁴⁶ (ل / l) – (م / m) – (ع / 'c) – (ظم / z-m)

¹⁴⁷ (گرچه / gerçi) – (دل / d-l) – (احبابكك / aħbâbıñuñ) – (قدر / k-d-r)

¹⁴⁸ (نده / n-d-h) – (یق / y-ķ) – (تقصیردر / taķşirdir)

- 64 Mesâyile der-i şevketdedür semâ^c ı edâ¹⁴⁹
Ki mekr idenlere tedmîr irişdüre şadaqât¹⁵⁰

[10b]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün
Gerçi dil aḥbâbuñıñ qadrinde yoḡ taḡşîr dir
Eyledür şevketde a' dâ kim görenler mîr dir

- 65 Çü ḥāk-ı pây ola çeşm üzre düşmene keḥḥâl¹⁵¹
Cilâyâ nice sevâ ola tütîyâ heyhât¹⁵²

- 66 Zâlûma terk-i ḥuzûr emîne ' ayn-ı penâh¹⁵³
Ḥusâm-ı müdrîk-i kevn-i umûr-ı marzîyât¹⁵⁴

Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün
Ḥāk ola çeşm-i düşmene kuḥl u cilâ vü tütîyâ
Zulmet görine ' aynıma ḥussâduñıñ nûr-ı zîyâ

Bundan aşığa gelen on Türkî beytden beş Fârisî beyt ḥâşıl olur muşanna' âtdan

- 67 Sa' id-i fâlı Ḥotan'dan irer çü Ferḥâr'a¹⁵⁵
Ḥîyâm-ı fetḥ-i zaferden ferah bulur melikât¹⁵⁶

- 68 Ḥuceste-ṭâli' -i ' âlem diline dil-berdür¹⁵⁷
Ki mihri mesken olmaḡdan irdi ' ömre sebât¹⁵⁸

[11a]

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün¹⁵⁹
Sa' id-aḡter ü ferruḡ-ruḡ u muzaffer-fer
Ḥuceste-ṭâli' ü ' âdil-dîl ü Sikender-der

¹⁴⁹ (ایله / â-y-l-h) – (د / d-r) – (ع / â-) – (ا / d-â)

¹⁵⁰ (م / k-m) – (ک / k-r) – (نلر / n-l-r) – (میر / m-y-r) – (د / d-r)

¹⁵¹ (خاک / ḥāk) – (وله / ola) – (چشم / çeşm) – (دشمنه / düşmene) – (کحل / k-ḥ-l)

¹⁵² (حلا / cilâ) – (و / v) – (توتیا / tütîyâ)

¹⁵³ (ظل / z-l) – (م / m) – (ت / m) – (ک / k) – (ر / r) – (ینه / y-n-e) – (عین / ' ayn) – (ن / n) – (ه / h)

¹⁵⁴ (حسا / ḥ-ss-â) – (د / d) – (ک / k) – (ک / k) – (ن / n) – (و / v) – (ر / r) – (ضیا / zîyâ)

¹⁵⁵ (سعید / sa' id) – (احت / â-ḥ-t) – (ر / r) – (فر / f-r) – (خ / ḥ) – (ر / r)

¹⁵⁶ (خ / ḥ) – (م / m) – (ظفر / zâfer) – (فر / fer)

¹⁵⁷ (حجسته / ḥuceste) – (طالع / ṭâli') – (ع / â-) – (دل / d-l) – (دل / d-l)

¹⁵⁸ (سکن / s-k-n) – (د / d) – (ر / r) – (د / d) – (ر / r)

¹⁵⁹ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1- v. 22b; Dîvânda bu beyit, yetmişinci, yetmiş ikinci, yetmiş altıncı ve sekseninci beyitlerden hemen sonra gelen numaralandırılmamış beyitler için şu açıklamaya yer verilmiştir: “Bu kıt'a-i Fârisiyye hem Pâdişâh Ḥâzreti'nün evşâf-ı ḥamîdesi beyânındadır.”

- 69 Emîrdür ki olanlar emelden efsürde¹⁶⁰
Ser-i mü'eyyedi seyyidliğinde bula necât¹⁶¹
- 70 Yedi saḥî vü muḥassin vidād-ı rāy-ı revān¹⁶²
Ye seyf-i ḥançer-i Cem'dür ye sehm-i cebr-i 'uşât¹⁶³
- Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün*¹⁶⁴
Emîr-i kâmil ü efser-ser ü mü'eyyed-yed
Saḥî vü muḥsin ü Dārāy-rāy ü Sencer-cer
- 71 Ḥuzāyigāna kılupdur cihāna ol şāh¹⁶⁵
Ki āfitāb-ı ḳamer devletinedür zerrāt¹⁶⁶
- 72 Olursa devr ü zamān mihr-i şarḳ-ı 'izzetde¹⁶⁷
Bu şāh-ı kişver-i ḥāverde ğarba atar āt¹⁶⁸

[11b]

- Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün*¹⁶⁹
Ḥuzāyegān-ı cihān k'āfitāb-ı devlet-i u
Resed zi-maşriḳ-ı 'izzet be-kişver-i ḥāver
- 73 Şeh-i yegāne durur ol uraldan ādem-dem¹⁷⁰
Ki tāk-ı himmetinüñ re'si tendedür mişkāt¹⁷¹
- 74 Meh-i zamāne vü pîr-i sipihr ü rûz-ı revān¹⁷²
Zihî ki görmedi kişverde bu revüşde-şîfāt¹⁷³
- Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün*
Şeh-i yegāne vü ādem-dem tehemten-ten
Meh-i zamāne vü pîrüz-rûz u kişver

¹⁶⁰ (emîr / امير) – (k / ك) – (ā-m-l / امل) – (efser / افسر)

¹⁶¹ (ser / سر) – (mü'eyyed / مويد) – (yed / يد)

¹⁶² (saḥî / سخي) – (v / و) – (muḥsin / محسن) – (d-ā / د-ا) – (r-ā-y / ر-ا-ي) – (r / ر) – (ā / ا)

¹⁶³ (y / ي) – (s / س) – (n-c-r / نجر) – (c / ج) – (r / ر)

¹⁶⁴ Bu beyit Cemâlî Dîvânî'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 22b.

¹⁶⁵ (jihān / جهان) – (ḥuzāyegān / حذايگان)

¹⁶⁶ (ki / كه) – (āfitāb / افتاب) – (devlet / دولت) – (ā / ا)

¹⁶⁷ (v / و) – (r / ر) – (s / س) – (d / د) – (r / ر) – (m / م) – (ş / ش) – (r / ر) – (ḳ / ق) – (izzet / عزت)

¹⁶⁸ (b / ب) – (kişver / كشور) – (ḥ-ā-v / حاو) – (r / ر)

¹⁶⁹ Bu beyit Cemâlî Dîvânî'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 23a.

¹⁷⁰ (şeh / شه) – (yegāne / يگانه) – (v / و) – (ā / ا) – (dem / dem) – (dem / دم)

¹⁷¹ (t / ت) – (hemten / همتن) – (t-n / تن) – (h-m-t-n / همتن)

¹⁷² (m-h / م-ه) – (zamāne / زمانه) – (v / و) – (pîr / پير) – (v-z-r-n / وزرو)

¹⁷³ (z / ز) – (k / ك) – (v-r / و-ر) – (ş-v-r / شور)

- 75 Meger ki cūd u vücūd u şerîf-i şânıdur¹⁷⁴
Ki dürr-i baħrına gelmez hebāce Nîl ü Furāt¹⁷⁵
- 76 Ki gülbün-i dil-i dest-i fakîr içinde diken¹⁷⁶
Zemîn-i ħurde-i zerden saħyaya itdüre māt¹⁷⁷

[12a]

*Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün*¹⁷⁸
Meger ki cūd-ı vücūdeş şinid der-gül-zār
Ki gül-be-dest-i fakîrân-dehed zi-ħurde-i zer

Bundan aşığa gelen sekiz Türkî beytten dört beyt çıkar Fârisî ve ol dört beyt Fârisiden iki beyt çıkar 'Arabî ve bu sekiz beytten çıkan dört beytle mezkûr on beytten çıkan beş beyt bir muşanna' Fârsî kaşîde olur

- 77 Meyāne yümn-i kemerdür tölup revānum zevk¹⁷⁹
Ki şevk-i mihri virür 'işe 'ömr ü kadre berāt¹⁸⁰
- 78 Zebāna medħini dā'im kerem kıılır hādî¹⁸¹
Ki her dem āba virür dizesi güherde zekāt¹⁸²

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün
Meyāmin-i taleb-i zevk-i meh-rüyeş şevk¹⁸³
Zi-medħ-i yem-i keremhā dehed be-dide güher¹⁸⁴

[12b]

- 79 Beyāna bāb-ı bedî' oldı ħalka ħüsn-i nişān¹⁸⁵
Hebā-yı nāzuñı hem-rāh-ı milk ü māl-ı vülāt¹⁸⁶

¹⁷⁴ (مگر / meger) – (كه / ki) – (جود / cūd) – (وجودش / vücūdeş)

¹⁷⁵ (در / d-r) – (كل / k-l) – (ز / z) – (ا / ā) – (ر / r)

¹⁷⁶ (كه / k-h) – (كل / k-l) – (ب / b) – (د / d) – (ست / s-t) – (فقير / fakîr) – (ا / ā) – (ن / n) – (دده / d-h-d)

¹⁷⁷ (ز / z) – (خرده / ħurde) – (ز / z) – (ر / r)

¹⁷⁸ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 23a.

¹⁷⁹ (ميا / m-y-ā) – (من / m-n) – (طلب / t-l-b) – (ذوق / zevk)

¹⁸⁰ (شوق / ş-v-k) – (مه / m-h) – (رو / r-v) – (يش / y-ş)

¹⁸¹ (ز / z) – (مدح / m-d-ħ) – (يم / y-m) – (كرم / k-r-m) – (هاد / h-ā-d)

¹⁸² (ه / h) – (د / d) – (ب / b) – (دیده / dīde) – (كهتر / k-h-r)

¹⁸³ (يا / yā) – (من / m-n) – (ب / b) – (ذوق / zevk) – (شوق / şevk) – (ه / h) – (رو / r-v)

¹⁸⁴ (ح / ħ) – (ی / y) – (م / m) – (كر / k-r) – (م / m)

¹⁸⁵ (بیا / b-y-ā) – (ب / b) – (خلق / ħ-l-k) – (حسن / ħ-s-n) – (شا / ş-ā)

¹⁸⁶ (ه / h) – (ب / b) – (ی / y) – (ن / n) – (ك / k) – (ه / h) – (ه / ā-h) – (ل / l) – (ك / k) – (مال / m-ā-l)

- 80 Penâh-ı Müslim ü üstâz nehc-i izn-i edeb¹⁸⁷
Ki hâk-ı pâyı olur Hüsrev-i zamâna necât¹⁸⁸

*Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün*¹⁸⁹
Biya be-hulq-ı hasen şah-bîn ki ehl-i kemâl¹⁹⁰
Müsellem-est nihâden be-yây-ı ü ruh u ser¹⁹¹

- 81 Zamâne kıldı kemân bâb-ı rez-i câm-ı mehi¹⁹²
Ki âfet irgüre müştâk-ı küfri yiter şetât¹⁹³

- 82 Bihâr-ı devlet-i meyi ki milkidür cânuñ¹⁹⁴
Mey ü şevâhid ü hâk-ı şerâyadur râhât¹⁹⁵

[13a]

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün
Zi-ğad ki ân be-büred câme iftirâk-ı kefeş¹⁹⁶
Be-hâletî ki mükedder ne-mî-şevêd ekşer¹⁹⁷

- 83 Nevâ-yı ehl-i ma' işet havâş-ı aşl-ı beşer¹⁹⁸
Bu serverüñ yücelüp çadri oldı virdi berât¹⁹⁹

- 84 Hîşâl-ı hûb u muhayyer dili vü şer' a revân²⁰⁰
Keremde muhsin ü ekrem şerefde bü'l-hayrât²⁰¹

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün
Nevâl-ı ' iş ü vişâleş sürür-ı celb-i kulüb²⁰²
Hîşâl-hîz-i dileş-râ ne-kerde mahrem-şer²⁰³

¹⁸⁷ (مسلم / müslem) – (است / est) – (اذن / â-z-n) – (ب / b)

¹⁸⁸ (پای / p-â-y) – (ا / â) – (و / v) – (ر / r) – (خ / ħ) – (سر / s-r)

¹⁸⁹ Bu beyit Cemâlî Dîvânı'nda mevcuttur. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu / 06 MİL Yz A 7978/1, v. 23a.

¹⁹⁰ (ال / b-â-l) – (حسن / ħ-s-n) – (بين / b-y-n) – (اهل / â-h-l) – (كمال / k-m-â-l)

¹⁹¹ (مسلم / müslem)

¹⁹² (ز / z) – (ق / ħ) – (د / d) – (ك / k) – (ا / â) – (ن / n) – (ب / b) – (ب / b) – (ر / r) – (د / d) – (ح / ħ-â) – (مه / m-h)

¹⁹³ (افت / â-f-t) – (ر / r) – (اق / â-ğ) – (كف / k-f) – (ش / ş)

¹⁹⁴ (بحا / b-ĥ-â) – (لت / l-t) – (ی / y) – (كه / k-y) – (م / m) – (كد / k-d) – (ر / r) – (ن / n)

¹⁹⁵ (می / m-n) – (شو / ş-v) – (د / d) – (ا / â) – (ك / k) – (ث / s) – (ر / r)

¹⁹⁶ (قد / ħ-d) – (كان / k-â-n) – (ب / b) – (افتراق / iftirâğ) – (ك / k)

¹⁹⁷ (حال / ĥ-â-l) – (ی / y) – (مکدر / m-k-d-r) – (ا / â)

¹⁹⁸ (لش / l-ş) – (نوا / n-v-â) – (ل / l) – (عیش / ' -y-ş) – (وصا / v-ş-â) – (لش / l-ş)

¹⁹⁹ (سرور / s-r-v-r) – (جلب / c-l-b) – (ق / ħ) – (ل / l) – (و / v) – (ب / b)

²⁰⁰ (خصال / ĥ-ş-â-l-ĥ) – (یر / y-r) – (دل / d-l) – (ش / ş) – (ران / r-â-n)

²⁰¹ (کر / k-r) – (ده / d-h) – (مح / m-ĥ) – (رم / r-m) – (ش / ş) – (ر / r)

²⁰² (ال / v-â-l) – (عیش / ' -y-ş) – (و / v) – (ال / â-l) – (سرور / s-r-v-r) – (ل / l) – (قل / ħ-l-b)

²⁰³ (ی / y) – (محرم / m-ĥ-r-m)

Mef'ülü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün
Yā men bi-zevki şevkihi rūhi mükerreremu
Bi'l-ḥüsni beyne ehli kemālin müsellemu

Ḳadd kāne bi-iftirāḳıke ḥālī mükedderen
Ve'l-'ıṣu ve's-surūru li-ḳalbī muḥarremu

[13b]

85 Ḥiṭāb-ı kāmili şan selsebîldür 'adnuñ²⁰⁴
Maḳāl-ı kām-ı kelāmı maḥall-i ma' ḳulāt²⁰⁵

86 Şunūf-ı 'adle melik cem' -i mübtelāya felāḥ²⁰⁶
Zuhūr-ı şükre mübāşir ecel-i mes'ulāt²⁰⁷

Ḥaṭṭuñ müselsel 'aḳluñ mükemmel fi' lüñ mu' allel ḥazzuñ mübeccel

Bu müselsel beyt bir beytdir ki **yedi** veznle **on üç** şekilde **on bir şan'atla** ve **toğsan** **sekiz** vechle okunur **evvel** şan'at tarşî' **ikinci** terbi' **üçüncü** teselsül **dördüncü** tecnis-i ḥaṭ **beşinci** bî-elif olmak **altıncı** tülma bir veznle ve 'arzına bir veznle okunur **yedinci** Türkce okunduğı şüretde ḥurufi tağyîr olunmadan 'Arabca okunmak **sekizinci** āhirinden evveline okunmak **toğuzuncu** şan'at üçüncü şekliñ şerhinde gelse gerek **onuncu** şan'at seci' dür **on birinci** şan'at tedvîrdür **meşelâ** bir veznle ve sekiz vechle bu şekilde okunur ki dört vechle ḥālî üzerine ve dört vechle murabba' okunduğı ḥâlde

[14a]²⁰⁸

ḥaṭṭuñ müselsel	'aḳluñ mükemmel	fi' lüñ mu' allel	ḥazzuñ mübeccel
'aḳluñ mükemmel	fi' lüñ mu' allel	ḥazzuñ mübeccel	ḥaṭṭuñ müselsel
fi' lüñ mu' allel	ḥazzuñ mübeccel	ḥaṭṭuñ müselsel	'aḳluñ mükemmel
ḥazzuñ mübeccel	ḥaṭṭuñ müselsel	'aḳluñ mükemmel	fi' lüñ mu' allel
'Arabca okunan şekli budur			
ḥaṭṭuk müselsel	'aḳluk mükemmel	fi' luk mu' allel	ḥazzuk mübeccel
'aḳluk mükemmel	fi' luk mu' allel	ḥazzuk mübeccel	ḥaṭṭuk müselsel
fi' luk mu' allel	ḥazzuk mübeccel	ḥaṭṭuk müselsel	'aḳluk mükemmel
ḥazzuk mübeccel	ḥaṭṭuk müselsel	'aḳluk mükemmel	fi' luk mu' allel

Ve bu şekli-i 'Arabî'de ki mezkûr ve meşûrdur bir niçe ğarîb ve 'acîb şan'atlarla okunuşlar daḥı vardır ki be-ğâyet ḥüb ve mergûbdur ve ol bu şüretledür ki

[14b]

beytūñ āhirinden evveline her cedvel içinde kimi kelimeleri müdevver tarîḳle okuyalar **meşelâ** mübeccel ḥazzuḳe, mu' allel fi' luke, mükemmel 'aḳluḳe, müselsel

²⁰⁴ (حط / ḥ-t) – (م / k-m) – (سل / s-l) – (س / s) – (ل / l) – (ع / ')

²⁰⁵ (ق / ḳ) – (ل / l) – (ك / k) – (م / m) – (ك / k) – (م / m) – (ل / l)

²⁰⁶ (ع / f-') – (ل / l) – (ك / k) – (مع / m-') – (ل / l) – (ل / l) – (ح / ḥ)

²⁰⁷ (ظ / z) – (ك / k) – (مب / m-b) – (حل / c-l)

²⁰⁸ Not: Bu manzumenin okunmasında şairin yukarıda yer alan “*Türkce okunduğı şüretde ḥurufi tağyîr olunmadan 'Arabca okunmak*” ifadesi dikkate alınmıştır.

hâttuke, **bir** veznle ve sekiz vechle dağı bu şekille okunur **ve bir** okuyuş dağı bu vechledür ki beytüñ elfâzında kâf-ı hîtab olan kelimeleri terk idüp bâkî kalan kelimâtı mışrâ' laruñ evvelinden âhirine ve âhirinden evveline okuyalar ki elfâzuñ nisfî terk olunmuşken gerü itmâm ve mevzûn okuna **bir** veznle **ve sekiz** vechle dağı bu şun'la okunur **meşelâ** müselsel, mükemmel, mu'allel, mübeccel, mübeccel, mu'allel, mükemmel, müselsel **ve mezkûr** Türkîce okunduğı hâlde dağı nice okunuşlar vardır ki şanâyi' inüñ beyyâbı bedî' dür ve ol bu tertîbledür ki evvel ve ikinci mışrâ' uñ ikinci kelimelerin tağdim idüp okuyalar **meşelâ** müselsel hâttuñ, 'aqluñ mükemmel, mu'allel fi' lüñ hâzzuñ mübeccel, **bir** veznle ve **sekiz vechle** dağı bu şekille okunur **ve bir** okuyuş dağı bu vaz' ladur ki her cedvelüñ içinde yazılan kelimeleri evvelinden âhirine ve âhirinden evveline okuyalar be-gâyet hûb şan' atdur ki nişf-ı mışrâ' tamâm-ı mışrâ'

[15a]

olur ve mışrâ' tamâm-ı beyt olur ki müdevver tarîkinde mevzûn okunur **meşelâ** müselsel hâttuñ, hâttuñ müselsel, mükemmel 'aqluñ, 'aqluñ mükemmel ve **sekiz vechle** dağı bu şekille okunur ve **bir okuyuş** dağı bu kâ' ideyledür ki beyti evvelinden âhirine okudukları gibi âhirinden evveline gerü müdevver tarîk ile okuyalar **meşelâ** mübeccel hâzzuñ, fi' lüñ mu'allel, mükemmel 'aqluñ, hâttuñ müselsel **ve sekiz** vechle dağı bu şekille okunur **ve bir okuyuş** dağı bu hey'etledür ki beytüñ evvel ve âhir mışrâ' larıñ evvel kelimelerinden şeklüñ 'arzına okuyalar ki be-gâyet zîbâ vü ra'nâdur **meşelâ** müselsel mükemmel, mu'allel mübeccel, mu'allel mübeccel, müselsel mükemmel, **bir** veznle **ve sekiz** vechle dağı bu şekille okunur **ve bir okuyuş** dağı bu şan'atla ki hemân bu şüretde gerü âhirinden evveline şeklinüñ 'arzına âhîrlerin meczûm okuyalar **meşelâ** mükemmel müselsel, mübeccel mu'allel, mübeccel mu'allel, mükemmel müselsel **ve sekiz** vechle dağı bu vaz' la okunur ve bir okuyuş dağı bu şüretledür ki beyti şatrançda at yürüşi gibi okuyalar **meşelâ** müselsel hâttuñ, hâzzuñ mübeccel, mu'allel fi' lüñ, 'aqluñ mükemmel **ve sekiz** vechle dağı bu tarîkle okunur **ve bir okuyuş** dağı bu tedbîrledür ki ferzîn yürüşi gibi okuyalar **meşelâ** müselsel hâttuñ, fi' lüñ mu'allel,

[15b]

mükemmel 'aqluñ, hâzzuñ mübeccel **ve sekiz** vechle dağı bu vechle okunur ve bu okunuşlar ki zîkr olundu mecmû' unuñ tahkîki zâhir olmasınınuñ şekli budur ki zîbâdur

müselsel hâttuñ	'aqluñ mükemmel	mu'allel fi' lüñ	hâzzuñ mübeccel
mükemmel 'aqluñ	fi' lüñ mu'allel	mübeccel hâzzuñ	hâttuñ müselsel
mu'allel fi' lüñ	hâzzuñ mübeccel	müselsel hâttuñ	'aqluñ mükemmel
mübeccel hâzzuñ	hâttuñ müselsel	mükemmel 'aqluñ	fi' lüñ mu'allel
Ve iki vechle dağı bu şekille okunur ki tûlma bir veznle ve 'arzına bir veznle okunur			
müselsel hâttuñ	'aqluñ mükemmel	mu'allel fi' lüñ	hâzzuñ mübeccel
'aqluñ mükemmel	fi' lüñ mu'allel	hâzzuñ mübeccel	hâttuñ müselsel
mu'allel fi' lüñ			
hâzzuñ mübeccel	Ve bir okuyuş dağı âhirinden evveline okunmağdur meşelâ		
hâzzuñ mübeccel	fi' lüñ mu'allel	'aqluñ mükemmel	hâttuñ müselsel
Ve sekiz vechle dağı bu hâlde okunur murabba' vaz' olıncağ niteki zîkr olundu ve eşkal-ı muhtelifle birle emsâller gösterildi			
Bundan aşığa gelen on beytden beş dâ'ire hâşıl olur ki mütelevvîndür evzân-ı muhtelifleyle okunur			

[16a]

- 87 Kemâlî merhem ü tîği cedelde nağmı zâr²⁰⁹
‘Adüya nevhâ vü derd ü cerâhat derekât²¹⁰
- 88 Çeker muhib olanı behcet-i gumûmından²¹¹
Dil-i himemde şalâhiyetin ider râyât²¹²
- Mefâ‘ilün / Fe‘ülün / Mefâ‘ilün / Fe‘ülün*
Alur himmeti dilden ğamı rûha râhatdur²¹³
Çeker hücet-i ğamdan dili hem melâhatdur
- 89 De‘â-yı devletidür kesb ü dîn ü dürr-i cihân²¹⁴
Devâya lezzet ü vefk-i şunûf-ı terkibât²¹⁵
- 90 Livâ-yı ‘izzetinün rif‘atinden ehl-i dile²¹⁶
Olur şerefde mehâbet irer ‘adüya vefât²¹⁷
- Ey devletüñdendir cânda zevk ü şafâ²¹⁸**
V’ey ‘izzetüñden dillerde mihr ü vefâ

[16b]

- 91 Ma‘âliminde münâ-yı ma‘ârifte a‘lem²¹⁹
Ki şevki reşk-i şifâdur şerik-i şür-ı fi‘ât²²⁰
- 92 ‘İmâd-ı milk ü şaf-ârây ü emced ü a‘zam²²¹
Vaħiddür ki ider ilkâ Ĥuzâ-yı Ĥay derecât²²²
- Mef‘ülü / Fâ‘ilâtün / Mef‘ülü / Fâ‘ilâtün*
‘Âlem-nümâ-yı ‘âlem kişver-ğüşâ-yı kişver²²³
Âdem-şafâ-yı âdem Ĥayder-liķâ-yı Ĥayder

²⁰⁹ (ا / â-l) – (ر / r) – (هم / h-m) – (ت / t) – (ی / y) – (د / d) – (لد / l-d) – (ن / n) – (غمی / ğ-m-y) – (ر / r)

²¹⁰ (و / v) – (ه / h-h) – (ر / r) – (ا / â) – (حت / ĥ-t) – (در / d-r)

²¹¹ (چکرح / ç-k-r-ĥ) – (جتی / c-t-y) – (غم / ğ-m) – (دن / d-n)

²¹² (دلی / d-l-y) – (هم / h-m) – (م / m) – (ل / lā) – (ح / ĥ) – (ت / t) – (در / d-r)

²¹³ Bu beyit asıl metinde daire içerisinde yazılmıştır.

²¹⁴ (ای / â-y) – (دولت / devlet) – (ك / k) – (د / d) – (ن / n) – (درج / d-r-c) – (ا / â-n)

²¹⁵ (د / d) – (ه / h) – (ذ / z) – (ر / r) – (ق / k) – (ص / s) – (ف / f) – (ا / â)

²¹⁶ (و / r) – (ی / y) – (عز / ‘-z) – (ت / t) – (ك / k) – (دن / d-n) – (دل / d-l)

²¹⁷ (لر / l-r) – (ده / d-h) – (مه / m-h) – (ر / r) – (و / v) – (فا / f-â)

²¹⁸ Bu beyit asıl metinde daire içerisinde yazılmıştır.

²¹⁹ (الم / l-m) – (ن / n) – (م / m) – (ای / â-y) – (عالم / ‘-â) – (م / l-m)

²²⁰ (ك / k) – (شو / ş-ü) – (ر / r) – (ك / k) – (ش / ş-â) – (ی / y-k) – (شور / ş-ü-r)

²²¹ (ادم / âdem) – (صف / ş-f) – (ای / â-y-â) – (د / d) – (م / m)

²²² (حید / ĥ-y-d) – (ر / r) – (لفا / liķā) – (ی / y) – (حی / ĥ-y) – (در / d-r)

²²³ Bu beyit asıl metinde daire içerisinde yazılmıştır.

- 93 Kemânını çekemez edhem üzre Giv ile Sâm²²⁴
‘Azîz kıadrine vâlih kirâm-ı farî-ı şalât²²⁵
- 94 Niçün kelâm-ı e‘azzın âvâne kılmaya kâm²²⁶
Ki ‘aql-ı ‘âlem-i ‘ilme cüvân gibi sürer at²²⁷

[17a]

Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün
Niçe kim ehem ola ‘izz ü kıadr ile ger fer²²⁸
Niçe kim e‘azz ola ‘aql u ‘ilm ile cân ser

- 95 Mühimm-i ‘îş ü şeh-i ‘izz ü baht u hayl-i sipâh²²⁹
Ki hâk-ı pây-ı diyâr’oldı gill u gışa fevât²³⁰
- 96 Enâma dâd-ı mü‘eyyed vülâta meyl-i hibe²³¹
Rikâba emr-i emîr oldı gayza ‘akliyyât²³²

Hemîşe ‘izzet ile pâydâr olgıl²³³
Müdüâmî devlet ile ber-karâr olgıl

- 97 Şehâ egerçi Cemâlî fakîr-i kemterdür²³⁴
Velik silk-i cevâhirdür itdügi kelimât²³⁵
- 98 Muḥassinât-ı ‘ibârâtı şekl-i siflîde²³⁶
Şu resme kıldı ḥâsen ki oldı reşk-i ‘ulviyât²³⁷

[17b]

- 99 ‘Înâyetiñ nazârın kılmagıl dirîğ andan²³⁸
Ki zevk-i milkin alupdur şedâ‘îd ü nekebât²³⁹

²²⁴ (ن / n) – (چک / ç-k-m) – (ا / â) – (م / h-m) – (ا / â) – (و / v-l-h)

²²⁵ (عز / ‘-z) – (قدر / k-d-r) – (له / l-h) – (ر / k-r) – (ف / f-r)

²²⁶ (نچ / n-ç) – (م / k-m) – (عز / â-‘-z) – (و / â-v) – (ه / l-h)

²²⁷ (عقل / ‘-k-l) – (ع / ‘) – (م / l-m) – (ل / l) – (ج / h-c) – (ن / â-n) – (سز / s-z)

²²⁸ Bu beyit asıl metinde daire içerisinde yazılmıştır.

²²⁹ (م / h-m) – (يش / y-ş) – (ه / h) – (عز / ‘-z) – (ت / t) – (يل / y-l) – (ه / h)

²³⁰ (پای / p-â-y) – (دار / d-â-r) – (او / â-v-l) – (غل / ğ-l)

²³¹ (م / m) – (دام / d-â-m) – (ی / y) – (دو / d-v) – (ل / l) – (ت / t) – (ی / y) – (ل / l) – (ه / h) – (ب / b)

²³² (رق / r-k) – (ار / r-â) – (ر / r) – (او / â-v-l) – (غ / ğ) – (ل / l)

²³³ Bu beyit asıl metinde daire içerisinde yazılmıştır.

²³⁴ (ت / t)

²³⁵ (ر / r)

²³⁶ (ا / a)

²³⁷ (ر / r)

²³⁸ (ی / y)

²³⁹ (ا / â)

- 100 Ne dilde şabr u sükût ne elde qadr ü sükûn²⁴⁰
Ne gözde ' abret ü ' ibret ne sözde te 'şîrât²⁴¹
- 101 Çenâr gibi çemende du' âña el götürüp²⁴²
Oğur hemîşe ki anı e' ūz min hemezât²⁴³
- 102 Eyâ emîr-i müselleme ' atâ ki havfuñdan²⁴⁴
Üşendi leşker-i küffâr uşandı Lât ü Menât²⁴⁵
- 103 Meşelde zerre degül bu qaşîde mihrüñden²⁴⁶
Bu cümlesiyle ki derc oldu dürr-i dürc-i nükât
- 104 Ki rûh bulmasa revh-i revâyihi râhât²⁴⁷
İrer kelâma kemâlinde ' özr ü taqşîrât²⁴⁸
- 105 Ve-ger-ni bâb-ı ferahdan olur dal şunmak²⁴⁹
Ne beyt-i tāk-ı sipihr olasıydı ger ebyât²⁵⁰
- 106 Çü feth-i bâb-ı bedâyi' den irdi fikirde naşîb²⁵¹
Faķîr-i fehme nişâb-ı şanâyi' oldu zekât²⁵²
- 107 Saħun ħazînesin açdum ki oldu mâ-lâ-mâl²⁵³
Faşîh ü ' ârif ü dâñalar eylesün ħalât²⁵⁴
- 108 ' Acebim mecma' -ı muħtâra olsa kenz-i kelâm²⁵⁵
Ki kıldı đav' -ı maşâbih-i mantıķı iskât²⁵⁶

²⁴⁰ (س / s)

²⁴¹ (ت / t)

²⁴² (ا / ā)

²⁴³ (ی / y) – (ن / n)

²⁴⁴ (سل / s-l) – (ط / t)

²⁴⁵ (ن / n) – (ت / t)

²⁴⁶ (ق / k)

²⁴⁷ (ب / b)

²⁴⁸ (د / d)

²⁴⁹ (ب / b) – (ح / ħ)

²⁵⁰ (ق / k)

²⁵¹ (ح / ħ)

²⁵² (ر / r)

²⁵³ (م / m)

²⁵⁴ (ت / t)

²⁵⁵ (ا / ā)

²⁵⁶ (م / m)

- 109 Murâd olan nazâr-ı pâkdur şehin-şehden²⁵⁷
Ki hûb olur nazâr-ı i' tibâr-ı maşnû'ât²⁵⁸
- 110 Niçe ki hâşıl ide câna şevk ü şavm u şalât²⁵⁹
Niçe ki vâşıl ola rûh-ı Aḥmed'e şalavât²⁶⁰
- 111 Kemâl-ı luḫf ile ol Kerîm ü 'Azze ve Cell²⁶¹
Vire sa'âdet ü baḫt ile 'ömrüne berekât²⁶²

²⁵⁷ (s / d)

²⁵⁸ (g / r)

²⁵⁹ (l / ā)

²⁶⁰ (ḷ / l) – (o / h)

²⁶¹ (l / ā) – (ḷ / l) – (l / ā) – (r / m) – (ç / c)

²⁶² (l / ā) – (s / d)

Ekler: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. NEKTY10534.

[2a]

[1b]

[3a]

[2b]

[4a]

[3b]

[5a]

[4b]

[6a]

[5b]

[7a]

[6b]

[8a]

[7b]

[9a]

[8b]

[10a]

[9b]

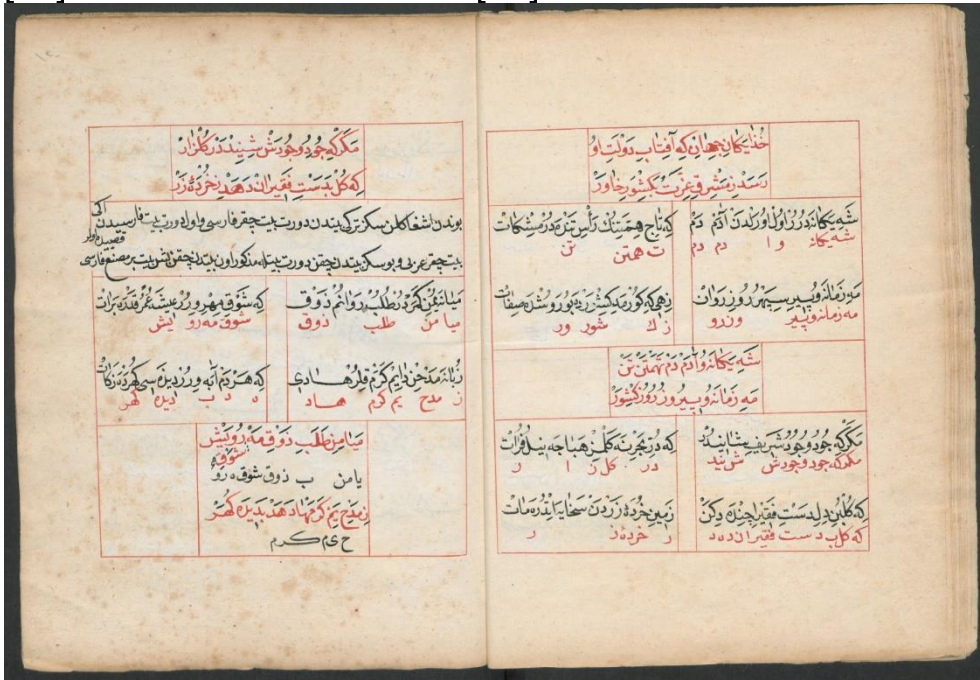
[11a]

[10b]

[12a]

[11b]

[13a]

[12b]

[14a]

خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل
عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل
فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل
حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل
عسر مجده او قشنگ مشكل بود			
خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل
عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل
فَعَلَكَ مَعْلَل	حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل
حَضَّكَ مَجْجَل	خَطَّكَ سَلْسَل	عَقَلَكَ مَعْلَل	فَعَلَكَ مَعْلَل

ويوشكل هر سين که مذکور و مستطوره در ريشه غريب و عجيب صنعت است که
او قشنگ ريشه دارد که نهايت خوب و مرغوب در اول و ايو صورت است که

[13b]

خطاب کلامی من سلسله است
خط کلام سلسله
مقاله کلام کلام محفل مقولاً
قوله کلام ل

شعری بقوله معانی جمیع متبادر فلان
ظهور و شکره مبادی اشعار است
ظ کلام مبدی جل

خط کلام سلسله است
بوسلسله است برید که دی و زنده او ن اوج شکله اوین بر صنعت طعنا
سکر و جهار او صفت صعب کچی است بیجی سلسله در پنجین خط
باشی و لاش اولو الی طولی که روزانه و عرضت روزانه او قشنگ ریشی و کجه وقتیه
صورت هر و قشنگ او اوله دن عریجه او قشنگ سکر ریشی اوله دن اتقن تو ریشی
صنعت اچچی شکله شرس خند کلمه کرک او ریشی صنعت جمع روز ریشی
صنعت تدویر در روزانه و سکر و جهله یوشکل او قشنگ
دورت و جهله حالی او زنده دورت و جهله مرغی او قشنگ حالن

[15a]

اول و صراع تمام اول و کرد و طریقه من موزون او قشنگ سلسله خطک
خطک سلسله سکر و عقال سکر و سکر و جهله اچچی یوشکل
او قشنگ و ریشی و قشنگ ریشی یوشکل اوله دن اخرت و قشنگ اخرت اوله
کر و عطر ریشی او قشنگ ریشی سکر و عقال سکر و عقال سکر
و سکر و جهله اچچی یوشکل او قشنگ ریشی و ریشی ریشی اچچی یوشکل اوله دن
صراع اوله دن اوله دن سکر و عقال سکر و عقال سکر او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
سلسله سکر و عقال سکر و عقال سکر سلسله سکر و عقال سکر و جهله
ریشی یوشکل او قشنگ ریشی و ریشی ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
اوله دن سکر و عقال سکر و عقال سکر سلسله سکر و عقال سکر
سکر و عقال سکر و عقال سکر او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
صورتیه در که ریشی ریشی ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
عقال سکر و عقال سکر و عقال سکر او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
تدبیریه در که فرزند یوشکی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی

[14b]

بیت اخذین اوله هر چه اوله اچچی ریشی و طریقه ریشی او قشنگ ریشی
سکر و عقال سکر و عقال سکر سلسله خطک روزانه و سکر و جهله
ریشی یوشکل او قشنگ ریشی و ریشی ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
اوله دن سکر و عقال سکر و عقال سکر او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
و جهله ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
و مذکور ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
اوله دن سکر و عقال سکر و عقال سکر او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
سلسله خطک عقال سکر و عقال سکر خطک سکر و عقال سکر
ریشی یوشکل او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
اوله دن ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی
او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی او قشنگ ریشی

[18a]

[17b]

